

Sveta brata.

IV. Smrti prerok.

V svetišču Velegrajskem kleči slovenski rod.
Solzan ga blagoslavlja pastir njegov Metod.
Zavest mu več ne dvomi — zapustil hode svet,
Zato iz prs poslednji privrè mu govor vnet:

»Na nebu Bog je sklenil, prestol zasedem nov,
Porosil vas je danes moj zadnji blagoslov.
Varujte me, otroci!¹⁾ Ko v tretje sine zor,
Sprejme me v svetlo sredo krilatcev božjih zbor.

A drugega vladiko ob meni zrete tú:
Duhovnika Gorazda, slovenskega sinú.
Delil je srčno z mano življenja boj in mir,
Umeje vas in mene — ljubeč vam bo pastir.«

Poklekne z ljudstvom svetec, obraz obda mu žar;
Molitev poluglasna vzkipi mu nad oltar:
»Edinost hrani z Bogom in z brati in s seboj,
Sijaj ti zvezda sreče na veke, narod moj!«

* * *

Posrébrilo je jutro Veltávi dvakrat val
In dvakrat blede mesec nad Moravo je stal.
A ko se za gorámi je v tretje dan rodil,
Nad Velegrad je orel priplaval temnokril.

V svetnikovo domovje plašan hiti ves rod:
Resničen prerok smrti — izdihnil je — Metod.
Gorazd se vrže predenj, poljubi roke hlad;
Mrliču gleda v lice in plaka Velegrad.

¹⁾ Custodite me, proles, usque ad tertium diem.

Legenda panonska.

Luka Vrbec.

(Zgodovinska povest iz 16. stoletja. — Spisal Podgoričan.)

VII. Preobrat.

Inu se taku cillu od Hudizha inu greha, h' Bugu preobèrnemo, inu sazhnemo po njega fveti voli, kuliker je nam narvezh mogozhe, shiveti.

Dalmatin.

udi v začetku naslednjega leta je zima ostro gospodarila. Seveda takega snega in mraza ni bilo, da bi ja omenjale stare kronike, ali da bi se ohranila celó v ustnem izročilu do današnjega dné: vendar je bilo dovolj snega in mraza, da sta uspešno ovirala luteransko, kakor tudi katoliško gibanje v Suhi Krajini.

Kobila in Šoba sta bivala ta čas na Turjaku, kjer je njima — zlasti poslednjemu — prav presedalo tako življenje. Toda predrugačiti je je bilo težko, popboljšati še teže. V Ljubljani je bilo res mnogo luterancev in še marsikak plemič na deželi je gostoljubno sprejemal luteranske predikante v ozidje svojega gradú, ali tako varno in v tako mirnem zavetju niso živeli nikjer drugod, kakor na Turjaku. Krištof Turjaški je bil, kar smo že povedali, velik in mogočen gospod, ki se je malo menil za to, kaj pravijo njegovi in njegovih gostov zakleti sovražniki, papežniki.

Jesti sta imela dovolj, tudi piti sta dobivala, in v gorki sobi ter na mehkih posteljah se je dobro spavalo: vendar nista bila zadovoljna. Gospod Krištof jima je večkrat namignil, da sta le orodje v njegovi roki. Bila sta lahko nezadovoljna s svojim sebičnim in ošabnim zaščitnikom.

Nesreča — pravijo — rada sprijazni ljudi, in res sta se sedaj bolj sprijaznila Kobila in Šoba, ki sta se poprej nekaj časa že gledala mrzlo. Skrivaj med štirimi stenami in pri dobro zapahnenih vratih sta z besedami dajala duška opravičeni jezi in nevolji.

»Vrag vzemi vse grofe in barone!« reče neki večer Šoba, ki ni mogel zaspati, ne vemo, zakaj.

»»In vse papežnike!«« dostavi Kobila.

»Pa vendar mi je papežnik ljubši nego ta prevzetni Turjačan. Ali tebi ne, magister?«

»»Posebno pri srcu mi ni niti ta, niti oni; toda, pri komur smo, tistemu se klanjajmo.««

»Jaz mislim, da ta ošabni Krištof še luteranec ni. Kako bi sicer mogel z nama tako postopati in o luterancih tako sramotno govoriti?«

»»Grofi in baroni so si podobni: niso ne luteranci ne papežniki — ljudje so brez vere. Kar jim več dobička donaša, tistega se poprimejo. Diši jim le cerkveno imetje.««

»Naš gospod ni za dlako boljši od drugih, morda še slabši. Ali še veš, kaj je rekel oni dan?«

»»Ne spominjaj me: kri mi zalije obraz vselej, kadar se spomnim.««

»Ko bi jaz kaj mogel, pokazal bi mu, kako se govori o Lutru Martinu in oči-

ščenem evangeliju! Hudiči se ga bolj veselé nego vseh kranjskih papežnikov«, jezil se je Šoba.

»»Potrpi!««

»Potrpi? Vrag, saj moram trpeti, ako nečem poginiti kot odgnan pes. Seženj debel sneg pokriva goro in dol, mraz pritiska, da cepajo ptiči mrtvi po snegu, poti so nepredrti, in pa, kar je še huje — papežniki nas črté kot hudiča, in gorjé tistemu, ki ga zaloté!«

»»Res je to. Človek ni več varen. Opomogli so si in sedaj nas hočejo iztrebiti s te božje zemlje.««

»A ne togujva, Dalmatine, ne udajva se obupu! Še sva zdrava in krepka na duhu in telesu, in ko pomladni vetrovi in solnce vzamejo sneg, pojdeva zopet na delo. Tudi ti pojdeš, kaj ne? Ko bi bili ostali v domovini Trubar, Wiener, Vergerij in mnogi drugi, bilo bi za nas bolje; ker so z begom rešili sebe, oškodovali so luteranstvo. Jaz se ne umaknem, naj me preganjajo naddijakon, patrijarh, škof, nadvojvoda in vsi papežniki, vsem se ne umakne ni za ped, vsem hoče kljubovati Pancratius Hor . . .« Poslednjo besedo je hitro in nerazločno izgovoril, tako, da je zaman poskušal Kobila zvedeti njegov pravi priimek, katerega je Šoba prikrival iz neznanih vzrokov. Tako govoreč je bil Šoba vstal in prižgal luč.

»»Delala bodeva pogumno in vstrajno, saj je nama ostalo vendar še nekaj prijateljev, na katere se smeva zanesti.««

»Malo jih je, malo, magister!«

»»Res jih je malo, a so zanesljivi in veljavni. Posebno še dobrepoljski župnik Luka Vrbec.««

Zaničljiv nasmeh se je prikazal Šobi okoli usten, oko mu je zaplamtelo ali iz sovraštva in maščevanja, ali od jeze, ne vem, zakaj. Kobila tudi ni vedel. Tudi se je čudno Šoba zakrohotal.

»»Kaj pa ti je, Pankracij?««

»Nič. — A za luteranstvo Luke Vrbea ne dam piškavega oreha!«

»»Zakaj ne?««

»Zato, ker ga vredno ni. Luka Vrbec je luteranec in papežnik. Kadar sem jaz pri njem, je goreč spoznavalec čistega evangelija; ko pride naddijakon, je pa dober katoličan.«

»»Kaj praviš!««

»Še več bi ti lahko povedal, pa nečem te jeziti. Ko bi se tisto babišče v Ljubljani hotelo bolj brigati zanj, in ako bi mu pri nas cvetle same rožice, bilo bi dobro. A sedaj omahuje. Tudi mu je naddijakon toliko časa trobil svojo papeško pesem, da ga je vsega omamil.«

»»Torej misliš, da bode omahnil?««

»Da, uverjen sem. Nima ponosa, neče biti trden in trdovraten, kakor sva midva, ali pa kakor sta bila Hus in pa naš Luter. On se nagne tje, kamor ga bolj vleče. Pravi mož pa mora biti neizpremenljiv in dosleden, in če bi za samim vragom šel v peklo. Tak človek sem jaz, saj me poznaš, Dalmatine.«

Kobila ni rekel nič na to. Zdelo se je, da ga je nekaj pretreslo. Šoba je pa nadaljeval:

»Čuj, me, Dalmatine! Jaz sem nekaj sklenil, in ti me moraš podpirati. Sklenil sem, da se mora Luka Vrbec umakniti meni, naj bo papežnik ali luteranec. Jaz hočem biti pomladi pastor v Dobrepoljah, naj stane, kar hoče. In potem pridobim celo Krajino za pravo vero.«

»»Težko, težko bode izpodriniti Luko Vrbea««, dé nekako osupel Kobila.

»Prav lahko«, odvrne Šoba. »Malo zvijače je treba, pa se bode umaknil; samo Krištofa moram za ta načrt pridobiti.«

»»Prav to bode težavno, in vrhu tega ne gre taka stvar, kakor bi muho zapodil. In pa, ali je prav tako ravnati?««

»Prav ravnati? Zakaj bi ne bilo prav? Ali naj se vedno samo trudim, plačilo pa naj prepuščam drugim? Tudi jaz znam živeti in v Dobropoljah bode dobro, bolje nego tukaj, kjer smo manj nego hlapci. Kar se pa tiče Krištofa — o, jaz ga poznam. Obljubim mu nekaj njiv in nekoliko gozda od cerkve, pa me bode podpiral«, govoril je Šoba zavestno.

Govora nam ni treba priobčiti vsega, ker bi ne zanimal čitateljev. Kakšen pa je bil njegov uspeh in pa uspeh dogovora s Turjačanom, to bodo pokazale naslednje dogodbe.

Luka Vrbec je prežedel vso ljubo zimo v svoji gorki sobi največ v družbi svojega verskega tovariša Leonharda Pavšalka. Malo se je brigal za luteranstvo, pa tudi malo za katoličanstvo. Ljudje so bili v verskih rečeh kar sami sebi prepuščeni; vodil jih ni nihče, ker predikantov radi snega od nikoder ni bilo. Vse je nekako viselo in se ni nagnilo na nobeno stran. Črček je delal brezove metle in plel košare za sosede, ker v cerkvi ni imel opravila, Šobe pa tudi ni bilo na spregled, da bi se znesel nad njim. Repnik se je doma hudoval nad svojo hčerjo Minko, zagotavljajoč ji, da je nikdar, dokler bode on živel, ne bode dobil katoliški pes Šimón za ženo, če tudi si oči izjoka, ali pa vse lase populi; Šimón je pa vendar še imel nado in včasih tudi pregovoril nekaj besedij z Minko.

A sila zime se je polagoma unesla. Prišel je po katoliškem koledarju svetnik s sekuro t. j. sv. Matija, ki led razbija. To leto je imel dela čez glavo. Vsaka reka, vsak potok, vse luže in mlake so ga pričakovale s pedenj debelim ledom. Solnce je jelo prigravati z naraščujočo toploto; in jug dihati najgorkejše morske sapice čez skalnati Kras.

Tajal se je sneg, in led je pokal na mlakah in potokih. Ledene sveče so padale od kapa, in sneg je grmel raz slamnato streho.

Župnik Luka je zadovoljno zrl skozi okno, na katerem se je bil led otajal, in se veselil bližajoče se pomladi. Zaželel si je zopet pojezditi v Ljubljano k bratu, da bi dognal svojo stvar do nekega konca. Spomnil se je tudi Marjete Vodopivčeve, in v duši se mu je slikala lepa bodočnost — bodočnost luteranskega pastorja. A zopet izbeže te slike, pretrese ga v srcu in zamisli se v drugo bodočnost, ko bi namreč krenil nazaj — na prejšnjo pot. In ni si mogel prikrivati, da mu je njegova vest velevala povrniti se nazaj, a strast njegova ga je hotela obdržati na tej nevarni in pogubni poti.

V tem premišljevanju ga premoti Leonhard, ki stopi v sobo ter pripelje seboj nekako vojaško oblečenega moža.

»Gospod Luka, poslanec s Turjaka, če se ne motim«, pravi Pavšalek.

»»Poslanec s Turjaka? Kaj si prinesel, prijatelj?«« vpraša župnik obrnen k selu.

Sel mu poda pismo, katero je imel v roki, ter reče: »To pismo vam pošilja gospod Pankracij, ki biva na Turjaku.«

»»Ali še kaj drugega poročáš?««

»Moj premilostni gospod, mogočni Krištof s Turjaka, mi je ukazal, da naj izpolnim vaša povelja.«

»»Res dober je tvoj gospod««, reče Luka, odlušči pečat in čita, seveda za-se. Pismo ga iznenadi. Veselje in čudenje se mu izražata na obrazu, ko čita pismo. Ne vé, kako bi si razlagal vso stvar, in še manj, kaj bi storil. »»Morda je pa le samo zvijača; Šoba se ne straši nikake hudobije. Pa saj se luterancem na Turjaku vendar ne bode nič žalega

zgodilo! Morda je le res!« tako misli sam pri sebi Luka.

Natoči selu iz vrča, v katerem je imel vino. »Na, pij, saj vem, da si žejen«, in mu pomoli polno čašo.

Kot bi mignil, izpije sel vino.

»Ho, ho, prijatelj! Hudo si žejen, kakor se vidi; tvoj gospod te slabo napaja. Poln vrč vina ti dam, ako mi poveš, kakšna je tista ženska, ki je prišla na Turjak.«

»Gospod — ne vem, kako bi vas klical — rad bi vam povedal, da bi si vsaj malo žejo pogasil: — ne vem, katero žensko vi mislite.«

»No, tista, ki je prišla na Turjak, saj si jo videl, ali ne?«

»O, videl sem jih že dosti, v gradu in zunaj grada, pa vendar ne vem, katero vi mislite.«

»E, ta, ki je prišla pred kratkim.«

»Dobri gospod, veste, tudi pred kratkim jih je že več prišlo ter odšlo. To vam pove najbolje naš vratar, ako pridete na grad in ga vprašate.«

»Že vidim, da ničesar ne zvem od tebe; pa vina vendar dobiš, da me bodeš bolje spremljal na Turjak.«

»To pa to, pri meni ste varni: jaz se nikogar ne bojim, ne ljudij, ne vraga.«

Gospod Luka se urno preobleče za na pot. Pavšalku naroči, naj hlapec takoj osedla konja. Kmalu potem zajašeta s turjaškim selom in zavijeta proti Turjaku, sel naprej, Luka za njim. Govorila nista mnogo; ježa je bila slaba in vsak je moral svojega konja dobro voditi. Luki je nekaj dejalo, da bi bil bolje storil, ako bi bil ostal doma pri peči.

Mračilo se je že, ko prijahata na Turjak. Čuvaj se podviza odpirati in prišleca sta kmalu na grajskem dvoru. Tolpa grajskih psov ja obsuje in laja, da je bilo joj. Zato ni čuda, da hitro

zvesta Kobila in Šoba o prihodu Luke. Ugibala sta, bode li prišel ali ne Luka Vrbec na Turjak; zato je umevno njuno, zlasti poslednjega, veselje, ko ja pozdravi župnik.

»Dober večer, tovariša!« pozdravi Vrbec in stopi zaupno proti došedšima na dvorišče.

»Bog vas sprimi, vrli župnik«, pravi Kobila; Šoba pa dostavi: »Dobro si mi došel, dobro, sedaj si vendar naš.« Šoba ga je ob drugih prilikah vikal.

»Slaba pot, kaj ne, gospod župnik?« reče Kobila.

»Ni najboljša ne, pa se že prebije; dve uri sva imela dovolj ježe«, govori Luka in si briše z robcem znoj raz čelo.

»Ali se dobro bojujete za čisti evangelij?« vpraša Kobila.

»Kaj dela Pavšalek?« reče Šoba.

Tako mu stavita več vprašanj, ko ga vedeta v grajsko poslopje. Župnik si pa ne more kaj, da ne bi vprašal po Marjeti. A Šoba mu veli, naj le potrpi, češ, da jo bode videl kmalu.

Po raznih stopnicah in hodiščih pridejo naposled do malih vrat. Tu postoji Šoba in migne nekemu bližnjemu hlapcu. Ta pristopi, odpre vrata, Šoba pa prime Luko za roko, kakor bi ga hotel v sobo spremiti in reče:

»Tu noter, gospod župnik dobrepoljski, tu je že vse pripravljeno za te.«

Župnik res vstopi in si ogleda slabo razsvetljeno sobo. Sam ni vedel, kaj to pomeni. Soba ta je bila sicer dokaj velika, a nizka; imela je tudi samo eno okence. Opravljena je bila za silo. Sredi sobe je stala surovo izdelana miza, zraven nje pa enak stol. Postelja se je naslanjala na steno. Bilo je v stanovanju še nekaj druge navlake, kar pa vse ni bilo nič prida.

Vse to si je ogledal v naglici župnik in spoznal, da je ta prostor podobnejši ječi nego človeškemu bivališču. Neka slutnja mu šine v glavo. Kaj pa, ko bi vendar bilo res?

Nekoliko zmeden in ostrašen, nekoliko pa razsrjen se obrne do Šobe, ki se je védel kot gospodar:

»Vprašam te, kaj hočeta z mano tukaj?«

»»Potrpi, Luka! Vse zveš polagoma. Najprej pa sédi, da se bodeš tu malo odpočil od svojega hudega in gorečega evangelijskega delovanja. Med tem časom bodem pa jaz na tvojem mestu. Tako je prav. Zakaj bi midva ne menjala? Tako hoče naš gospodar, vedi!««

»Jaz zahtevam, da me peljete takoj k gospodu grajščaku, da zvem, kaj nameravate z menoj.«

»»Tudi jutri in potem je čas za to««, reče Šoba in potegne Dalmatina za seboj iz sobe. Tudi hlapec odide iz sobe, in ključ se zavrti v vratih. Luka Vrbec je bil zaprt. Vse to je bilo našemu junaku tako nepričakovano, da se še dobro zavedel ni. Sedel je na stol.

»Jaz norec!« klikne čez nekaj časa, plane s stola, udari se po čelu in hodi urno po sobi. Obstal je pri vratih ter poskušal odpreti. Bila so zaklenena, da jih nikakor ni mogel odriniti. Šel je k oknu, in kolikor je mogel v slabi mesečini razločiti, zapazil je gosto in močno mrežo.

»Jetnik sem, jetnik; jetnik — teh brezbožnih luterancev!« govoril je sam sebi, hodeč po sobi. »Kdo bi si mislil! Šoba! O ti peklenski Šoba, da nisem šel takrat mežé mimo tebe, ko so te davili v Zdenski vasi! Pastor hoče menda biti v Dobropoljah, a jaz jetnik Turjačanov! Sedaj umevam vse to. In Kobila, on, apostelj čistega evangelija! — — — O, sedaj vidim! Za las ni

boljši od Šobe. Sedaj vas poznam, luteranci! A kaj Turjačan? Ali je ukazal on privabiti me sém? Ali je vsaj dovolil? Ne: to je delo grdega Šobe, ki pozna moje razmere popolnoma.«

V takem položaju ni bil župnik Luka še nikdar v življenju. Zato se mu je zdelo vse tako čudno, da ni mogel nič prav premišljevati. V mislih ni mogel ohraniti nobenega reda. A eno se mu je vendar stavilo bolj pred oči nego vse drugo: da bi namreč govoril s Krištofom Turjaškim samim. S to željo je legel oblečen na precej trdo ležišče in tisto noč prespal, kolikor se po takih dogodkih dá spati.

Drugo jutro je bila še tema, ko je že hodil župnik po sobi sem in tje. Po velikem gradu je bilo ropotanje in kričanje, a v njegovo bivališče ni stopil nihče. Še le pozno pride hlapec ter mu donese nekoliko jedi. Župniku ni bilo toliko mari za jed, kakor da bi zvedel kaj več o svojem položaju. Ko pa ne more izvleči ničesar iz hlapca, prosi ga milo, naj bi vendar smel govoriti z gospodom.

Zopet je potekla ura za uro; župnika je zeblo in vedno huje ga je pekla misel, da je jetnik. Naposled vendar zarožlja ključ v veliki ključavnici in — Krištof Turjaški sam stopi poleg hlapca v sobo.

O — ponos dobrepoljskega župnika — kam si izginil! Moralo se je smejati grajščaku srce, ko je zagledal tako ponižanega moža. Saj to je pač tudi Krištof nameraval. Zvedel je Vrbec, da je privolil Turjačan sam, naj stopi Pankracij na njegovo mesto vsaj za nekaj časa, da se utrdi luteranstvo v njegovi župniji. Zvedel je tudi, da je odstopil Pankracij Turjačanu lep kos cerkvenega posestva: gozd Mravišča in travnike Grivke. Vendar je pa obljubil grajščak

župniku, da se mu ne bode zgodilo nič žalega, in da bode drugače zanj skrbel.

Iz sobe pa mož ni smel: vse, kar je bilo treba, donašal in odnašal je hlapec. S Kobilu ni prišel kar nič v dotiko. Bili so hudi dnovi, a srečni za moža, ki je storil sedaj trdni sklep, da se povrne v katoliško cerkev in popravi vse pohujšanje.

Pankracij Šoba pa je jahal omenjenega jutra proti Dobropoljam; spremljala sta ga dva oborožena hlapca turjaška. Mož je bil zadovoljen, vsaj njegov obraz je pričal tako, in tudi tisto oko, ki je še gledalo, je zadovoljno in veselo pomežikovalo znancem, ako je katerega srečal. Srčna želja, katero je dolgo skrivaje gojil, hotela se mu je skoro izpolniti.

Pavšalek je s čudnimi čustvi sprejel predikanta. Še bolj se je čudil in strmел potem, ko mu je ta povedal, da Luke Vrbca, katerega je on prav rad imel, ne bode več nazaj, da ga pa bode namestoval sam Šoba. Dasi je bil Pavšalek vnet luteranec, vendar odurnega predikanta ni mogel trpeti.

Šoba se je takoj ustanovil, in že prvi večer je nekaj Dobropoljcev vedelo, da je Luka Vrbec šel, seveda, kam — ni vedel nihče, da bode pa namesto njega ostal pri njih Šoba. Ljudje so bili že tako navajeni čudnih rečij, da jih to ni posebno pretreslo. Pač pa je pograbilo enega — in ta je bil naš — Črček.

Ta odstavljeni cerkovnik je pričakoval prej strele z jasnega neba, kakor kaj takega, in ko mu je njegova zakonska polovica to povedala, kar je bila zunaj zvedela, zagnal je na pol dopleten koš pod peček, vrgel vitre v vodo, otresel se je leskovih stružin in drugih smetij, vzal polhovko s peči in je šel sam prepričat se o tem, kar mu je žena povedala. Kar je zvedel, ni ga zeló razve-

selilo. Tam v glavi pa mu je nekaj šepetalo, da Luka Vrbec ni rad odstopil službe slepemu Pongrcu, ampak, da je bil prisiljen. Črčku je bilo žal za Luko; imel je rad gospoda, ko je bil še cerkovnik. Na vsak način hoče pognati pritepenca za vselej iz Dobropolj. A kako? Sam, to je vedel, ne opravi nič; torej treba iskati pomoči.

Najzvestejši zaveznik mu je bil Šimón, katerega že poznamo; pridružil se je tudi Brjanček, ki se je bal, da bi se Šoba nad njim ne znesel, in pa Drejček s Ceste, ki je bil takoj v tej zvezi. Privzeli so še drugih toliko, kolikor se jim je zdelo potrebno.

Tri dni je Šoba že bival v Dobropoljah in bil je že brez vse skrbi za svojo varnost. Dela je imel obilo. Očediti je hotel cerkev vseh ostankov papeštva, da bi bila pravi evangeljski tempelj. Dovolj posla je imel tudi doma; ni bilo lahko vse tako urediti, kakor si je želel Šoba. Glavna zapreka mu je bil Pavšalek. A še prvi dan ni potekel, in Pavšalek je sedel zaprt prav v oni kleti, kamor je bil nekdanj dal pahniti kapelana Blaža. Godilo se mu je v mokrem in zatohlem prostoru dosti slabo, ker mraz mu ni prizanašal. Tako se na svetu vse obrača.

Ko se je zorilo jutro šestega dne po tem dogodku, ni bilo Šobe več v Dobropoljah, ampak bil je na poti proti Krki in Zatičini, kjer so se hoteli zarotniki najprej oglasiti in zvedeti, kam bi ga najbolje odtirali dalje in izročili pravici. Šimón in Brjanček, ki sta bila še močna, imela sta ga med seboj, Drejček je šel pred njim, Črček pa za njim, tako, da nikakor ne bi mogel uiti, ker je bil brez vsakega orožja. Uprav navzdol po krških klancih so šli, ko je lezlo zlato solnce izza dolenskih gor.

»Sedaj smo pa že na trdnem«, dejal je Črček. »Sedaj nas dobropoljski lute-

ranci ne dohité, ako bi tudi vedeli, kam smo jo mahnili.«

»Ti pošast luteranska, ki si hotela biti naš župnik, sedaj te pa ne bode zopet oslobodil gospod Luka, ne««, dejal je Brjanček in tako grdo pogledal Šobo, da se je ta nehoté stresel od strahú in groze.

»To bi se cobelsberški pisar smejal, ko bi vedel«, pristavi Drejček. »Nazaj gredé mu moram iti povedat.«

i Šoba bi bil za žive in mrtve rad prišel z te družbe, ali kako? tega ni vedel.

Z zatiškimi gospodi patri bi se bil strašno nerad seznanil, še nerajši pa s kakim trdim katoliškim grajščakom ali z drugo gosposko. Mislil je in mislil, kako bi se rešil neprijetne družbe in drugih rečij, ki so ga čakale. Naposled se nečesa domisli, kar bi ga morebiti rešilo.

Šli so že po zadnjem klancu ali po prvem, kakor se že šteje, ko poprosi Šoba, da bi smel iti nekoliko s poti.

Oni štirje se spogledajo, ne zdi se jim pametno izpustiti ga. A Šoba prosi in prosi tako milo, da se jim omečé srca. »Saj ne more nikamor uiti: spodaj je reka, zgoraj smo mi, če bi pa na desno ali levo krenil, bomo ga že prestregli«, pravi Brjanček.

»Jaz ne mislim uiti, saj vidim, da ne morem.«

»Pa naj gré!« reče Šimón.

Šoba gre tje, kjer je bilo malo gostejše grmovje, in ko je nekaj sežnjev od onih strani, udere jo z vsemi močmi in teče ravno navzdol k vodi. A tudi

oni jo pcedé za njim. Bil je pravi človečji lov. Manj in manj razstoja je bilo med njimi; ko priteče begunec do Krke, ni vedel, kam bi prav tekel: obrne se ob Krki, a preganjalci za njim. Ko se Šoba ozre, vidi, da ne ubeži. Krka je bila zamrznena, pa ne več celoma; tu in tam je imel led široke poke.

Velja! mislil je sam pri sebi, ali se rešim, ali pa utonem. Zavije jo na led in že je bil na pol struge; že je mislil, da je rešen. Tu mu pa izpoddrsne, on

telebi znak, led se stresa, počí in Šoba se pogrezne, — ni ga bilo več na vrh. Šimón je ravno še o pravem času pritekkel, da je videl, kako je Šoba padel in izginil pod ledom.

»Utonil je!« zaklical je tovarišem.

»Bog se usmili njegove duše!«« dejal je Črček, ki sta ga takoj minila sovraštvo in pa jeza.

»Bog je sodil«, pristavi Brjanček.

Čakali so še nekaj

časa, da bi ga opazili; a ko ga le ni bilo, vrnili so se s poročilom v Dobropolje, da je Šoba utonil v Krki. Tako je končal predikant Šoba ali slepi Pongrc.

Med Dobropoljci so se širile razne govorice o župniku Luki in o slepem Pongrcu — Šobi. V obče so se bistveno vse vjemale v tem, da je Šoba kopal Luki jamo in sam padel vanjo. Luteranci so pa zagnali strašanski hrup, češ, da so katoličani ubili predikanta. Potegovali bi se bili zanj še bolj, ako bi se ne bilo zvedelo, kako je ravnal s Pavšalkom. Tako je bilo ljudstvo zo-

Kardinal Karol M. A. Lavigerie,
načelnik proti-suženjskega gibanja.

pet vznemirjeno, in sicer prav v onem času, ko vlada navadno mir in tihota — v postu.

Novica o žalostnem koncu Pongrčevem je prišla tudi na Turjak. Vse je hudo pretresla, zlasti Dalmatina in župnika Vrbea. Poslednjemu se je zdela ta smrt očitna kazen božja. Prav ta novica je bila vzrok, da se je njegov zapor nehal poprej, nego bi se bil sicer.

Nekaj dni potem se je vračal župnik Vrbec v Dobropolje. Kako se je bil premenil v malo dneh! Skoro bi ga ne bili spoznali; kapelan Pavšalek se ga je kar ustrašil. A še bolj se je bil izpremenil po duhu in prepričanju. Dovolj je moral okušati grenkobe, da je lahko do dna spoznal, kaj so verske novotarije. Bil je korenito ozdravljen.

Prva daljša pot ga je vodila v Ribnico k naddijakonu. Pri njem je ostal cela dva dni. Moža sta se poslovila s solznimi očmi, a videl bi bil obema na obrazu, da sta zadovoljna.

Takih velikonočnih praznikov še niso doživele Dobropolje, kakoršni so bili ono leto. Na cvetno nedeljo je bila po dolgem presledku zopet prava katoliška služba božja, imel jo je naddijakon sam. V krepkem govoru je omenjal dogodbe poslednjega časa, povedal, kako se lahko vsakdo zmoti, kakor je tudi sv. Peter — prvak sv. cerkve — zatajil Kristusa, a se poboljšal in točil solze britkega ke-

sanja. Tako tudi njih župnik, katerega jim sedaj zopet predstavlja kot pravega katoliškega župnika, ter ga tudi oproščuje vseh cerkvenih kaznij. Ganljivo je bilo potem, ko je župnik prosil svoje župljane odpuščanja zaradi velikega pohujšanja. Nobeno oko ni ostalo suho.

Tudi župnika samega je pretreslo, kar se je godilo ta dan v cerkvi. Še bolj mu je segalo v srce, še bolj ga je navdajala žalost zaradi njegovih napak in

zmot. Gnalo ga je, da bi še jasneje pokazal svoje kesanje. V ta namen je porabil veliki petek. Po navadnem opravilu je bila pridiga. In govorec o človeški nehvaležnosti ter o božji ljubezni je slikal, kako je tudi sam ljubega Gospoda nehvaležno izdal in križal. Na to pa gre s prižnice tje pred oltar, kjer je ležal pred ograjo razgrnen leseni križ, poklekne, prime križ v roke in

Nadvojvoda Karol Ludovik,
zaščitnik češke akademije ved in umetnostij.

z ihtečim glasom prosi odpuščanja Boga in potem ljudstvo, ki je po cerkvi glasno zajokalo. Bil je to dan sprave, dan odpuščanja, res veliki petek.

In kako vstajenje, kakšna Velika nedelja se je praznovala potem v Dobropoljah! V svojem govoru je prosil župnik vse tiste, ki so še v zmoti, naj se povrnejo nazaj v naročje katoliške cerkve. Večina luterancev ga je slušala in posnemala njegov vzgled. Tudi po hišah se je vršila sprava, kjer je poprej vladal razdor, in poljubljali so se od

veselja, kjer so se poprej preklinjali. Bila je lepa velika noč, dan vstajenja, dan veselja!

Med tistimi, ki so najdalje vstrajali v novi veri, bil je oče Repnik. Naposled se je pa tudi on pokesal ter ni stavil nobene zapreke več Šimónu in Minki. To je bilo svatovanje! Celó naddijakon iz Ribnice je prišel skazat čast vrlemu mladeniču ter pohvalil oba zaročenca, ker sta si bila tako zvesta. Oče Repnik je pa dejal: »Kar sem jaz zagrešil, popravi je moj zet.«

Črček je bil zopet cerkovnik in za njim njegov rod. Pozneje ni bilo več tako slavnega cerkovnika v Dobropoljah.

Ne smemo zabiti kapelana Pavšalka. Hudo pokoro mu je bil naložil Šoba, a bila je dobra in uspešna. Zdi se res večkrat, da poprej nečemo delati po

pameti, dokler nas ne zadene bridka usoda. V kleti se je ohladila Pavšalku vnetost za luteranstvo. Ko ga je začel potem župnik sam nagovarjati, rekel je kapelan: »Ni treba; luteranstva imam že dosti.« Z vrlim in vnetim tovarišem Blažem sta bila najboljša prijatelja. Poslednji ni nikdar omenjal hude krivice, katero sta mu bila storila.

Kakor je Luka Vrbec pozneje zvedel, izselila se je Marjeta Vodopivčeva iz domovine v Nemčijo, kjer je izginila brez sledú. Tudi njegov brat Blaž je moral ostaviti ljubljansko mesto, ker ni hotel premeniti svojega prepričanja.

Luka Vrbec je še precej let župnikoval srečno v Dobropoljah, in ko je umrl, govorili so o njem le dobro. Spomin o njem se je ohranil dolgo med narodom in še sedaj ni popolnoma izumrl.

Aula tentaminum — pa sodnijska temnica.

(Fovest. — Napisal F. Šarec.)

(Konec.)

II.

Bilo je krasno poletno jutro. Prejšnje dni je močno deževalo; čez noč pa je potegnili ostri sever, pogladil nebesni svod ter ga očistil vseh peg. Temno-višnjevo se je razpenjal nad novo oživljeno zemljo, in zlato solnce je plavalo po njem v vsi krasoti višje in višje. Ptički so veselo prepevali božjo slavo, in s petjem se je lepo vjemalo šumenje marljivih bučelic. Še potoček je žuborel laglje in živahnejše po peščevju in dalje po tratah: napojil ga je dovolj ponočni dež. Srebrne ribice so švigale po kalni vodi, iščoč hrane.

Z verande Virnikove grajščine je mičen razgled po bližini in daljini. Pred teboj leži rodovitna ravan, po kateri ti hiti oko tje do sinjih, z nebesom se spajajočih gorá. Na polju vse mrgoli pridnih delavcev in delavk — čas žetve je. Kako lep pogled na polno klasje, up poljedelčev, padajoče pod ostrim srpom! Na levo se dvigajo prijazne gorice, in izmed zelenih vinskih trt svetijo se ti tu ali tam beli vinski hramovi; na desni pa se dviga višje hribovje z zelenim gozdom.

Z veseljem sta uživala ta pogled stari Virnik in soproga njegova. Sedela sta na verandi obrasteni z zelenim

bršlinom ter radostno zrla v lepo okoličje.

»Kaj praviš, Jula, kaj neki počne najin Pavle?« izpregovori Virnik. »Kdaj neki pride?«

Pavlova mati odloži ročno delo, s katerim se je dosedaj bavila, in pravi:

»»Ne zameri mi, Anton, tega si ti kriv!««

»Česa, Jula, česa?« začudi se Virnik in se vstopi pred njo.

»»Da je najin Pavle tak!«« dé ona in počne urnejše sukati iglo.

»I — ali ni tak, kakor drugi? Kakšen pa je? Velik je tako, kakor jaz, če ne še večji; širok tudi, brke ima tudi lepe; kaj pa še hočeš? Meni je popolnem všeč!« Glasno se zasmije ter sede na stol svoji ženi nasproti.

»»In njegovo učenje, ali ti je to tudi po godi? Tretje leto že hodi na Dunaj, uspeha pa nobenega. Preveč denarja mu daješ, zato pa je tak; tega si kriv ti.««

»Za učenje ima še časa dovolj. Ako se mu ne bode ljubilo — pa tudi dobro, prevzel bode po meni posestvo in pa kupčijo. Stradal pa moj sin ne bode, toliko pa, hvala Bogu, že še imamo!« Zadovoljno si zaviše brke.

»»Saj ne pravim, da naj strada««, ugovarja žena. »»Ali če se človek navadi mlad zapravljeti, ni pozneje nikdar dosti prida. Govôri sedaj, ko pride, enkrat ostro besedo ž njim. Ti si oče; dolžnost tvoja je posvariti ga, saj veš, da moja beseda nič ne velja, ker ti podereš, kar jaz sezidam.««

»Bodem že, bodem«, mrmra nekam nejevoljno Virnik, ali bolj živahno pristavi: »pa preveč ostro ne, tega ne morem. Pa ga ti posvari, ako ga hočeš!«

Iz gozda sem se začuje veselo, ubrano petje. Razločno se čuje na verandi pev-

čev glas in skoro še posamezne besede; oba zvesto poslušata.

»Pavle, Pavle je, Pavle«, zakriči veselo Virnik in poskoči s stola. »Juhé — Pavle pride. Jula, Pavle pride; staviiva, kolikor ti drago, da je Pavle; spoznal sem ga po glasu. Ju-juhehehe!« Revež ne ve, kaj bi počel od veselja.

Med tem stopita pevca iz gozdne teme na plano. Res sta Pavle — in prijatelj njegov, Jožko. Takoj spozna Pavle svojega očeta na verandi. Veselo zavriskata in s klobuki vihraje pozdravita ljubljene osebi.

»Zakaj nam pa nisi naznanil svojega prihoda?« vpraša oče, ko so vsi skupaj na verandi.

»»Saj še sam nisem vedel, ljubi atej, da bomo tako naglo odpotovali. No, na poti sva se pa ustavila še pri nekem prijatelju za nekaj dnij — s kratka, prišel sem, kakor mi je ravno ugajalo. Sedaj sem pa tu, hvala Bogu; pozdravljeni vsi, Bog naj vas živi!«« Veselo stisne očetu in materi roko.

V radostnem kramljanju je tekel našim znancem čas. Starega Virnika je posebno veselilo Pavlovo poboljšanje. Pavle je namreč povedal svojim starišem kar odkrito, da ima sedaj resno voljo postati drug človek. Prosil je očeta, naj mu odpusti, ker bode moral za njim plačevati take dolgove. Odkritosrčno je razodel očetu svoje ravnanje ter Samuelovo goljufijo; nevarni položaj v židovi hiši pa je zamolčal; kaj bi tudi očeta mučil z nepotrebnimi in sitnimi skrbmi!

Pavle se je poprej še bal to povedati. In vendar stari Virnik ni bil še nikoli tako vesel, ko ta dan. Še tisto uro je izročil sinu imenovano vsoto, naj jo pošlje nemudoma Samuelu. Pavle spravi denar, češ, da ga takoj drugo jutro odpošlje. Seveda o tem ni smela

vedeti mati ničesar! ne bila bi sicer tako vesela. Tako pa je bil Pavlov prihod za celo Virnikovo hišo vesel praznik: z lepo naravo se je strinjalo srčno veselje Virnikovih ljudi v ljubko soglasje.

Po obedu sedé Virnik in sin njegov z Jožkom na verandi; mati pa je bila šla v hišo pripravljat Pavlovo sobo. Oče napelje govor na Pavlov dolg, ne da bi bil hotel karati sina, le da bi se poučil, kako je mogel Samuel prekaniti Pavla. Ta mu nadrobno razloži svoje razmere z židom.

»O ti prekanjena dlaka židja«, hučuje se Virnik. »Da, da, taki so, taki; ni čuda, da jih sovražijo in preganjajo. Ves svet jih ima v želodcu. Kmalu si še življenja ne bodo zvesti. No, pa saj si ga tudi sedaj niso: prav včeraj sem čital, da so našli na Dunaju žida v njegovem stanovanju ubitega; pravijo, da je bil prej oropan in potem ubit. Kaj se če; ni čuda, ni čuda.«

Pavle obledi. Strašna slutnja se ga polasti. Kolena se mu jamejo šibiti — prime se za naslonjač, da ne pade s stola. Kolikor mogoče, premaga se, da reče z mirnim glasom:

»»Ali res? Glejte, glejte! Ali mi morete pokazati dotični list?««

Oče k sreči ne opazi čudne premembe na sinovem obrazu; brzo vstane in hiti iskat list. Pač pa Jožkovemu bistremu očesu ne ostane prikrita smrtna bledost Pavlova. Takoj, ko odide oče, tiho vstane in skrbno-ljubeče položi svojo roko na prijateljevo ramo. Pavle se zgane.

»Pavle, ne bodi bedast! menda vendar ne misliš, da je Samuel oni žid? Prosim te, Pavle, prosim te, izženi si take misli!«

»»Tiho, tiho««, dé Pavle in se plašno ozre. »»Joj, če bi oče le slutil — ne, to je grozno. Jožko, svetuj mi!««

Oče prinese časopis. Pavle čita: »Nov zločin. Našli so te dni nekega žida v židovskem delu mesta mrtvega v njegovi hiši. Vse kaže, da je bil revež oropan in ubit. Zločinec je baje znan, pa jo je še o pravem času popihal iz mesta; zasledujejo ga.«

Pavlu prihaja slabo. Nasloni se na ograjo verande in zre v daljavo; ali pred očmi se mu dela tema. Še enkrat vzame nesrečni list v roko in čita. Toda črke se mu preminjajo v spake, ki se zaletavajo vanj in ga zasmehujejo — list mu pade iz rok. Globoko vzdihne in zamrmra: »Brez dvojbe, Samuel Jening.«

Dan se je jel nagibati: mati je nanosila na verando dobro malico. Da bi se ne izdal, pobere Pavle list in ga izroči Jožku rekoč: »Na, beri! Predrzni zločinci!«

Posedejo okoli mize. Rujno vince vrne Pavlu zopet nekoliko barve; vendar je malobeseden kakor še nikoli. Zamišljeno zre preko gozda v daljavo. Solnce ravno zahaja. Tu vidi med drugim po cesti sem in tje nekaj blesteti se v solncu; stvar prihaja vedno bliže — no — sedaj stopi iz gošče na plano. Kar je Pavle slutil — to je. Iz gozda stopita na plano dva orožnika, njuna bajoneta se leskečeta v solčnem svitu. »Po tej poti pride se le v grajščino — torej po mene! Stvar je že znana« — sklepa do smrti preplašeni Pavle. Kakor bi mu bil porinil nož v prsi, zbode ga pogled na javna stražnika pravice. Ne, rajši umrjem, kakor pridem v to sramoto. Nikdar! V tem trenutku misli le, kako bi ušel. Še je čas, da se skrije. Pavle ga porabi. Hitro vstane in skoči v svojo sobo. V žep vtakne samokres in ves denar, ki mu ga je bil dal oče za žida. Skozi zadnja grajska vrata je skokoma v gozdu. Srce mu bije, da mu hoče raznesti prsi, glava mu je razbeljena.

Sto korakov nad gradom se ustavi. Nihče ga ni opazil. Ozre se nazaj in ravno še vidi, kako prideta orožnika do verande, tam nekaj govorita, kako se potem oče preplašen prime za glavo — srce mu trga ta pogled — in kako nato orožnika stopita v hišo.

»Z Bogom oče, z Bogom mati«, vzdihne tresoč se po celem životu in debele solze polijó mu razvneti lici. »Jaz sem nedolžen — oprostite mi!« Žalostno se ozre še enkrat nazaj — potem pa hitro izgine v šumi.

III.

»Aj, aj, gospod Lipnik«, pozdravi Virnik do verande došla orožnika, »in gospod Toplak, da sta mi zdrava! Prosim gospoda, stopita na verando, stopita. Pavla imamo že doma!«

»»Bravissimo!«« dé Lipnik; »»sedaj bo veselje še večje. Prišla sva vam namreč praviti, da sva za jutri pripravljena na račji lov. Anže jih je na Leskovem izvohal celo tropo, čoln sem pripravil jaz — pa v službi nisva jutri. Torej če drago —««

»Kakor navlašč, kakor navlašč«, zakriči Virnik in veselo udari z rokama čez glavo. »Pavle, Pavle, ali čuješ? Jutri gremo na race, na ra-ra-ra-race. Prosim gospoda, prosim izvolita stopiti v hišo!«

Orožnika vstopita.

Ali kje je Pavle? Virnik teka po hiši sem ter tje in kliče sina — zaman. Iz početka misli družba, da se je Pavle skrnil; ali stori se noč, in Pavla še ni. Nihče ga ni videl iti iz hiše. Kje je? Dolgo še čakajo, naposled se orožnika poslovita — Pavla še ni; Virnika jame skrbeti.

Edini Jožko je vedel ali vsaj slutil, da je Pavle zbežal. Iz početka se mu je zdela slutnja Pavlova smešna; toda ko je prečital dotični članek o židovem

umoru, priznati si je moral, da je strah Pavlov opravičen.

Očetu pa vendar ni še hotel odkriti, kam je izginil Pavle. Do pozno v noč ostane pri skrbečih stariših in jih tolaži, potem pa tudi on odide v svojo sobo. Skrb in grozna slutnja mu ne dasta mirú. Spati ne more; komaj udari zjutraj ura sedem, že je na brzojavnem uradu: zvedeti mora na vsak način, v koliko je opravičena njegova in Pavlova slutnja. Brzojavi torej prijatelju svojemu, rojenemu Dunajčanu, naj pozve, je-li Samuel Jening, stanujoč tam in tam, še živ, ali ne. V nepopisljivi nestrpnosti in v skrbeh za nesrečnega prijatelja Pavla dobi čez sedem dolgih ur odgovor: »Samuel Jening je zdrav in dobre volje. Zdravstvuj!«

Jožko ve dosti. Nemudoma hiti k Virniku in mu odkrito pove, da je Pavle hotel ubežati pravici; kako nepotrebno in brez vzroka, tega mu seveda tudi ne zamolči. Svetuje mu to in ono, kako bi se utegnilo bežečemu sinu naznaniti, da bega brez vzroka. Žalostni stariši ukrepajo sem in tje; naposled dá Virnik v vse časopise in liste poziv, naj se brez vzroka bežeči sin vrne domov. Toda zaman! Kakor bi ga bila vzela vihra, izginil je Pavle. Nihče ga ni videl, nihče vedel o njem praviti. Pretekli so tedni, a Pavla še ni od nikoder, niti ne dá znamenja od sebe, da še živi. Oče je hodil klavrno okoli in povešal glavo, mati je na tihem jokala. Jožko pač ni mogel in ni smel sedaj ostaviti žalostnih starišev; kdo naj jih sicer tolaži? Ostal je torej v Virnikovi hiši, v kateri se je bila naselila žalost in tuga. Le zavest, da privede dobrotna roka božja nesrečnega sina zopet v njuno naročje, mogla je težko udarjena roditelja vzdrževati, da nista obupala.

Med tem, ko se je poziv Virnikov, naj se brez vzroka bežeči sin vrne nazaj, tiskal po vseh časopisih, in so ga čitali najrazličnejši ljudje, begal je Pavle, kakor pojana zverjad po šumah in hostah. Vest mu je očitala strašno hudodelstvo, dasi je bil nedolžen. Ni si upal priti med ljudi, akoprem je že preteklo štirinajst dnij, kar je bil ostavil svojo rojstno hišo; potikal se je še vedno v gozdovih, ki so bili last njegovega očeta. Živil se je od jagod in drugih gozdnih sadov; le po noči si je upal v kako osamljeno vas, kjer si je kupil če ne drugega — vsaj črnega kruha. Obraz mu je upadel, da ga je bilo strah videti, obleka je skoro visela od njega. Da tako ne more biti še dolgo, izprevidi naposled. Sklene torej ubežati čez Gorjance na Hrvatsko.

Nekega večera pride v vas, kake štiri ure oddaljeno od očetovega doma. Znana mu je; brez dvojbe bil bi ta ali oni spoznal njega — toda sedaj je tako izpremenjen, da je to povsem nemogoče. Strahoma stopi v neko krčmo. Naroči si mastne pečenke in bokal vina. Kakor bi imela neugodno misel o njem, pogleda ga krčmarica od strani — češ, kako bodeš plačal, revež? Pavle opazi to, položi goldinar na mizo. Ej, — ali je to večerja! Kako mu gre v slast! Seveda — saj je tudi že dolgo, dolgo, kar ni imel gorke jedi v ustih. In še le to zlato vince! Kako prijetno to greje in hladi, hladi in greje. Ali o groza! Vrata se odpro — v sobo stopi orožnik. Hipoma je Pavle kvišku — mizo s pečenko in vinom prevrne na tla — skokoma je pri oknu, in skozi okno zunaj. Orožnik osupne. Zakaj ta človek beži? To je hudodelec. Udere jo za njim. Bode-li Pavle, ki je slab, da že komaj stoji, mogel uteči brhkemu orožniku? Ne — par trenutkov in Pavle je zvezan.

Še tisti večer ga prižene orožnik v temnico. Drugo jutro tira ga naprej do okrajne sodnije v M.

Tukaj ga seveda vprašajo, kdo je in kaj je storil. Pavle ne taji ne imena, ne zločina. Ali kako se začudi sodnik, čuvši ime Virnik. Virnikovega očeta pozna in poziv njegov je tudi čital. Tu je njegov sin, ki ne taji, da je zločinec; oče njegov pa pozivlje sina nazaj, rekoč, da je nedolžen, da bega brez vzroka. Kdo neki razvozla to zastavico? Pavla utaknejo zopet v zapor, in sodnik pozove njegovega očeta k sodnji v M. in nikakor ne zamolči, da so mu sina ujeli ter zaprli. Naj torej pride pričat sinovo nedolžnost, ker to v časopisih zatrjuje.

Predno pa povemo, kako sta se sešla oče in sin, treba nam zopet pogledati na Dunaj in sicer v Samuelovo hišo. Tudi on je čital dotični poziv Virnikov. Prestraši se ga. Virnik Pavel zbežal — misli si: »kdo bode sedaj plačal njegov dolg? Oče, če bode hotel; a če ne bode hotel, siliti ga ne morem.« Joj, to je bil strah za starega žida. Vendar železo se mora kovati gorko. »Naj beži sin, kakor mu ljubo in drago in za katero stvar si bodi — jaz moram imeti svoj denar.« — Še tisti dan se odpravi Samuel na železnico in odpotuje na Slovensko k Virniku. Dobi ga. Razloži mu vse, kako in kaj, in ponižno prosi za svoj denar. Stari Virnik ni posebno vesel nepovabljenega gosta, a odpraviti ga ne more in dolžan mu je sin tudi — treba bode torej hočeš ali nočeš seči v žep in plačati. Da se židu goljufija dokazati ne more, pravil je že Pavle, zato mu je Virnik tudi ni očital, saj bi nič ne hasnilo. Zadovoljen vtakne Samuel bankovce in se že odpravlja, kar dobi Virnik od sodnije v M. poziv, naj pride pričat sinovo nedolžnost. No, sedaj

bi utegnila Samuelova oseba vendar-le kaj koristiti: povabi ga torej Virnik s seboj k sodnji, — kar mu Samuel obljubi le s težkim srcem; s sodnijami on nima rad opraviti, utegnile bi spraviti marsikako stvarico na dan, kar bi ne bilo ravno dobro zanj. Ali udal se je, Virnik ga je tako prijazno vabil in skoro silil.

»Na kak način ste mogli vi, gospod Virnik, pisati po časopisih, da je sin vaš nedolžen? To se tako vidi, kakor bi si vaš sin domišljjal, da je hudodelec in bi vi vedeli, da ni?« vpraša sodnik starega Virnika.

»Tako je tudi!« odvrne Virnik.

Na kratko pove torej Virnik, kakor mu je pravil Jožko, kako je Pavle v židovi hiši potegnil Samuela po stopnicah, kako je žid pal in Pavle nič hudega sluteč odšel: kako je dalje Pavla prestrašila ona novica o novem zločinu na Dunaju in kako je mislil, da je on sam — če tudi nehoté in nevedé — Samuela ubil, kako se je prestrašil orožnikov, meneč, da iščeta njega in kako je ubežal. »Vendar Pavle je nedolžen; Samuel se niti za las ni poškodoval, vidite ga tukaj zdravega in čilega, in vse zmešnjave kriva je sploh ona novica v časopisu, ki bi bila, ako bi se bil Samuel res ubil, zalah enaka temu slučaju.« Tako je govoril Virnik.

Virnikovo izjavo potrди do pičice Samuel, in ko tudi Pavle izprašan v posebni sobi pove isto, vendar še vedno meneč, da je hudodelec, spoznajo Pavla za nedolžnega in mu dadó popolno prostost. Pavle sam pa svojo nedolžnost uvidi še le, ko stopi v prvo sobo, kjer zagleda zraven očeta — sladko se smeh-

ljajočega Samuela. Jeza ga zgrabi, že vzdigne roko, da bi priložil gorko za-ušnico prouzročevalcu tolikih sitnostij, ki bi utegnile biti celó nevarne, pa premisli si in hladno vpraša: »Ali vam je že plačal oče moj, kar vam dolgujem?« Ko mu Samuel do tal se priklanjaje potrди, prime očeta za pazduho in oba ostavita dvorano, kjer ostane Samuel sam. Ali tudi on ne dolgo, zakaj v tem trenutku pristopi sodnijski sluga in povabi čudečega se Samuela v sobo štev. 1. v varni zapor. In dasi je Samuel klical Abrahama in Jakoba na pomoč ter za-trjeval svojo poštenost in nedolžnost — nič mu ni pomagalo, udati se je moral tudi tukaj. Pavle je bil namreč razložil sodniku pri izpraševanju natančno svoje razmere s Samuelom, ni torej zamolčal tudi tega, da je plačeval židu včasih po trideset ali še več odstotkov. Na podlagi tega pričanja je smel torej vtakniti sodnik oderuha v preiskovalni zapor. Pa pustimo Samuela in povejmo le toliko, da je imel potem še na Dunaju opraviti s sodnijo, da je bil obsojen na dva meseca ječe in pa, da povrne krivične denarje.

A Pavle se je v malo dneh popravil zopet telesno, — duševno popravljen je bil že davno. Žalostna izkušnja mu je vzela na mah vse veselje do mladostnih norostij. Postal je pošten in marljiv naslednik svojega očeta, od katerega je prevzel obširno posestvo in razvito kupčijo. Vseučilišču je dal slovo, izprevidel je, da ni zanj. Jožko pa se je vrnil na Dunaj, kjer je uspešno nadaljeval svoje študije. Čul sem, da je sedaj nekje na Štajarskem čislan in spoštovan cesarski uradnik.

Tri dni pri naših bosanskih bratih.

(Potna črtica. — Spisal J. B.)

(Konec.)

Ko smo se odpočili mi in naši konji, krenili smo zopet naprej. Počasi smo se vspeli na strmo Jadóvičko brdo. Čudom sem se čudil, ko sem med Ilovo-šeregom in pa med Nanom Štivorom zagledal sredi gozda mnogo večjih in manjih lesenih križev, a pred njimi naloženih mnogo drv. Voznik mi je tolmačil, da je to krščansko pokopališče, drva pa so na grobu, da zveri ne odkopljejo trupla. Nekoliko križev pa je ograjenih z visoko, leseno ograjo: to so grobovi dvanajstero hajdukov, kateri so pali v boju s Turki »za krst častni i slobodu zlatnu«. Dasi je zanimivo to pokopališče, kjer nad pokojniki listje šumlja in v bližnjem grmu ptičice pojó, vendar bi si ne želel tamkaj počivati. Koliko vabljivejše je na domačem pokopališču, katero leži na malem holmcu blizo vasi; cerkvice sredi njega pa oznanja krščansko vero in sladko upanje, da bomo iz grobov vstali.

Na potu smo srečali starega, slabega Turka, kateri je šel s samarom (otovorjenim konjem) iz Dervente proti Prnjavoru. Počasi je koracal mršavi konjič, še počasneje pa stari Turek. Saj ni čuda po taki vročini!

»Ej komšija (sosed), je l' ti vruče? —« poprašal sem siromaka.

»»Uh, vruče je, vruče, a slabo tielo, starost je u nogama, umorio sam se brate!««

»E, pa ti zajaši samara!« — svetoval sem mu.

»»Teško je i njemu!««

Zanimalo me je, kaj bode napravil Turčin in ozrl sem se čez nekaj časa

za njim. In res je poslušal moj svet in sedel na kljuse; sicer je bilo konjiču težavno, pa je že šlo, saj so bosanski konji potrpežljivi in navajeni slabega. To je moral biti strašen despotizem za turške vlade! Če smo srečali človeka na vozu ali pa na konju, umaknil se nam je v jarek, ako tudi je cesta tako široka, da bi šli lahko trije vozovi vštric; tamkaj je stojé počakal, da smo se mimo odpeljali. Ako je šel mimo kmeta spahija ali pa beg, moral se mu je kmet umakniti s ceste kamorkoli, ker drugače je bil pretepen, kakor mlado ščene. Če te hočejo kristijani v Bosni pozdraviti, vstanejo in se postavijo tako, kakor vojak, kadar mu zapove zapovednik: »Pozor!« Tako je tudi še na mnogih mestih v Slavoniji. Če ženske leže ali pa sedé na trati pred hišo, vselej vstanejo, ko zagledajo tujca, ali pa kakega odličnjaka in se spoštljivo priklonijo. Tujcu se zdi lep ta običaj.

Vendar zakaj bi vas dolgočasil opisujoč potovanje, rajši povem, da smo naposled vendar zagledali beli zvonik nove pravoslavne cerkve, potem pa še druge hiše mesta Prnjavora. Prnjavor leži jako lepo na majhnih holmcih, pa se zato dosti poprej ne vidi, nego da prideš v mesto. Prnjavor šteje nekoliko sto hiš in je zeló živahno trgovsko mestice z okrožnim sodiščem in drugimi uradi. Večina prebivalcev je mohamedanska in pa pravoslavna. Katoliška je poleg uradnikov samo ena hiša. Pravoslavni so na gorenji strani mesta, mohamedanci pa na dolnji, kjer imajo tudi svojo džamijo. — Hitro smo se seznanili s prijaznimi gospodi uradniki. Vsi uradi

so v eni sami, lepo urejeni, novi hiši, kateri pravijo v Bosni »Konak«. Urejena je praktično; zato ni treba toliko uradnikov, kakor pri nas. Uradujejo navadno nemški, vendar če dobé n. pr. hrvatski spis, odgovoré tudi hrvatski, kar je seveda le pravično. Sami uradniki so se hvalili, da ljudje redno oddajajo desetino, in tudi zločinov se dogodi razmerno malo. Kraji so tako varni,

da lahko brez orožja povsodi potuješ, tudi po največjih gozdovih.

Proti večeru sva odšla s prijateljem malo v turški del mesta. Prva hiša, h kateri sva prišla, bila je kavarna, kjer se »peče kava«, kakor govoré Bošnjaki, a ne kuha kava, kakor govorimo mi. Ta kavarna je prostorna hiša, na vsako stran ima po eno sobo, kjer je malo ognjišče za kavo, okrog ob steni

Gojenci Marijaniški pred jasticami.

so nizke klopi za manj odlične goste, a za odličnejše so divani. Turška kavarna ni nikdar prazna, ker Turki pijó z neizrekljivo slastjo svojo kavo. Nekateri živé le ob kavi in ni nič čudnega, če izpije eden na dan po trideset, štirideset in pa še po več posodic, katerim rekajo oni findžáni. Res niso ti findžáni take posode, kakoršne imajo naše mamice po ljubljanskih trgih in pa po cerkvenih shodih, kjer ponujajo svoj »fajn kofè«, vendar se te ljubljene pi-

jače polagoma nabere nekaj v tolikih posodicah. Pa je še druga razlika med kavo naših mamic in bosanskega kavedžije. Kava naših bosanskih bratov je čista, fina kava, brez primesi; kava naših mamic pa menda ni vselej taka: kdo bi potem zameril, če se je toliko spije! Tudi meni je dišala, izredno dišala, dasi nisem poseben prijatelj te črne pijače. Da je ta pijača izvrstna in da jo umejo kuhati Turki bolje, nego drugi, svedoči tudi to, da gre vsako leto ne-

koliko bosanskih Turkov po Hrvatski in Slavoniji, kjer pekó kavo in si lepe novce zaslužijo. Posebno gredó tje, kjer so kake vojaške vaje, semnji ali pa cerkveni shodi. Moj prijatelj Mehmed iz Turške Kostajnice prehodi vsako leto Hrvatsko s svojo kavo. Gre na kraljevski semenj v Zagreb, kjer ostane po osem in po več dnij, potem gre v Ludbreg k sveti krvi na cerkveni shod, v Biškupac in kdo ve še kam. Ne morem vam opisati vseh tajnostij, katere poznajo kavedžije, a to vem, da pripravljajo za vsakega novega gosta kavo posebej in tako spretno pristavljajo k ognju in odstavljajo one male rumene posodice, da je veselje gledati.

Pred kavarno sta sedela na klopi dva odlična Turka; prvi je bil mestni kadija (sodnik) ali — da rečem prav uradno — šerjatski kotarski sudac Mehinagić, a drugi je bil bogati trgovec Mehmed Kobaica. Posebno prvi mi je bil zeló povšeči, ker mi je vse kazalo, da je naobražen. Dovršil je akademijo v Carigradu, govori več orijentalških jezikov ter francoski in je, kakor v obče Turki, jako izvrsten računar. Največja števila razdeli in pomnoži iz glave v jako kratkem času, tako so pripovedovali uradniki. Sedaj je mož v najlepših letih; blede, precej suho lice okrožuje mu kratka črna brada; izpod košatih obrvij mu gleda dvoje mirnih, prikupljivih očes, kateri ti takoj pogledata v dušo; fin nos, draga črna obleka, snežno-beli turban — znak, da je že romal v sveto Meko na grob prerokov —: vse to je bilo v lepem soglasju, in zdel se mi je nenavadno zanimiv. Prijazno nama je odzdravil, in ko smo nekoliko besedij izpregovorili, precej je naročil kave za naju i za-se, kar je izvestno veliko odlikovanje: Turek ti dá vse, ako ti postreže s kavo.

Čudil sem se kratkemu, jedrnatemu govoru našega kadije. Ko ga vpraša kavedžija, kakšno kavo bomo pili, odgovori mirno, kakor iz knjige: »Grko (grenko) ćemo piti, a sladko govoriti.« Ali ni to lepo? Sploh moram reči, da bi se mogli marsikaj učiti od mohamedancev. Oni preje mislijo, potem še le govoré: pri nas je večkrat narobe. Vesel poslušáš Turka, ker govori počasi, resno, redkokdaj se smeja; le včasih upre va-te svoje oko. Pripovedoval nam je modri kadija o Abrahamu in o njegovem — po njihovih nazorih — pravem sinu Izmailu, katerega mu je rodila Heridža in katerega je hotel Bogu darovati, a Bog mu je poslal ovna, da ga je žrtvoval mesto sina. Oni dan, ko sva prišla v Prnjavor, bil je baš turški praznik, mali Bajram. Videč Turke, ki so delali, poprašava kadijo, ali se sme na praznik tudi delati? On odgovori, da se pri njih z delom ne oskruni niti največji praznik. Pravovernik sme delati, kar hoče: le moliti mora Boga in opravljati dobra dela.

Veliki Bajram (pomirjenje) je velik in vesel praznik pri Turkih. To je pomladi, ko se konča njih dolgi post Ramazan; takrat pojó, godejo in streljajo, da odmeva daleč na okrog. Vsak le količkaj imoviti gospodar mora zaklati toliko jagnjet, kolikor je živih oseb pri hiši in kolikor jih je poslednjih osem let pri hiši umrlo. Bogatejši zakoljejo tudi po 60 do 100 jagnjet, pa ja delé potem siromašnim in se mirijo s svojimi sovražniki. To je pač lep običaj: Turki se med seboj mirijo, mi kristijani pa živimo večkrat v grdem sovraštvu — dolgo, po več let, včasih celo življenje.

A vstanimo in, izrekši kadiji zahvalo, idimo dalje po prnjavorski čaršiji ali trgu. Ta je baš taka, kakor v Kobašu, le malo večja je. Manja turška mesta

so si kaj podobna, tako, da si videl vse, če si videl eno. Povsod isti obrazi, povsod isti nizki dučanci z lenimi gospodarji, množica gladnih psov — vse isto. Prav na koncu prnjavorske čaršije leži pokopališče, a v sredi pokopališča med drevjem se vzdiguje prnjavorska džamija z visoko, vitko munaro. Na nekaterih grobéh sta po dva kamenita, večkrat pa tudi lesena spomenika: eden je pri glavi, drugi pri nogah. Okrašena sta z raznimi napisi, izrezanim in natisnanim cvetjem in z vejicami. Muktar ali cerkovnik prnjavorski odvede naju v džamijo. Zunaj je mala lopa ali predvorje; tu si morajo tujci sezuti svoje obuvalo. Prijatelj in jaz sva ohranila zaradi posebne milosti in naklonjenosti muktarjeve svoje obuvalo na nogah in stopila v dosti prostorno džamijo. Zada je še mala pregraja, a nad njo nekakov kor, morda za žene, kakor pri židih, a od spredaj je vse prazno, brez vsake priprave. Kjer je pri nas žrtvenik, visi nekoliko plošč s prerokovim, sultanovim ali Bog vedi kakim podpisom; na strani je nekaka mala leca. Po steni je natisnil neki prnjavorski Rafael male smrečice, na nekaterih krajih pa zopet razne cvetice, kakoršne nikjer ne rastejo; po tleh so razprostrti razni čilimi (pregri-njala). Naš muktar je tudi kavarnar in brivec, njegova hiša se drži pokopališča. Malo iz hvaležnosti, malo tudi iz radovednosti sva šla s prijateljem v njegovo kavarno in si ogledala njegovo brivnico. Gledal sem, kako je bril svojega soseda: držal se je sicer nerodno, a vendar je v malo trenutkih pokosil in očistil košato strnišče na obrazu.

Ogledavša si turški del Prnjavora, vrneva se po drugi strani tje, od koder sva prišla. Pred mehano t. j. gostilno, je »zajahal« pravoslavni duhovnik v lepi, narodni obleki, baš tako napravljen,

kakor drugi Bošnjaki, stolec in pil vino. Malo dalje je lepa hiša pravoslavnega arhimandrita Melantije Opačića, starega, častitljivega starčka, kateri naju je sprejel prav gostoljubno. Pripovedoval je marsikatero črtico iz svojega življenja. Rojen je l. 1809 in je v Prnjavoru že od detinstva; nikdar, tudi v največjih nevarnostih ga ni ostavil. Ko so se nekoč Turki vzdignili nad kristijane ter ropali in plenili po okolici, ubranila sta samo on in neki beg s svojo častitljivostjo in veljavno besedo, da niso požgali in oplenili Prnjavora. Pač je mnogo prestal častitljivi starček. Dve krogli sta mu že prebili junaško telo in do nedavna je moral maševati v stari hiši, da niso Turki znali, kje je krščanska cerkev. Sedaj pa imajo pravoslavni lepo cerkev v Prnjavoru, a katoličani bodo k letu zidali malo cerkvico. V lep dokaz sloge med tamošnjimi prebivalci bodi to, da odličen prnjavorski trgovec, po veri pravoslaven, sam pobira doneske za katoliško cerkvico ter da je sam dal v to svrhu 50 gld. Pri arhimandritu sem dobil tudi neko staro ženišče, katero je imelo mesto desne roke le betiček: bila je to znana vračarica, ki pozna raznovrstno bilje in cvetje in je baš prišla, da zdravi arhimandritovo vnukinjo. Bila je katoličanka in ker je po obleki poznala, da sem tudi jaz katoličan, pritekla je k meni, gledala me veselo, kakor mlado dete, in vzkliknila: »Bog te sprimi, dite moje drago, i ja sam hrišćanka!« Hitela mi je z neko otročjo priprostostjo pripovedovati vse svoje zgone in nezgone; a ko sem odhajal, ni mi mogla naželeti dovolj sreče in blagoslova, kateri naj spremlja mene, »dite njeno drago«, na daljnem potovanju.

Videl sem tudi nekaj zagrnjenih mohamedank. To zagrinjanje se mi zdi

neumen in tudi nezdrav običaj! Tako zamotani ženski nedostaje pravega, zdravega zraka, ker potegne večkrat malone ves pokvarjeni zrak, katerega je izdihala preje, zopet v pluča. Potem si lahko razlagamo, zakaj so navadno bolehné in blede; pa tudi gibljejo se premalo, posebno bogateje čepé po ves božji dan v svojih zaduhlih sobicah. Le na večer in pa rano v jutro pridejo na vodnjak po vodo, kakor pravi tudi njihova narodna pesem:

»Čija je ona djevojka
Što rano rani na vodu?
Spustila fesak na čelo,
A ruse kose na jero,
U hašci cvieće poljeva,
A here ruže i omilje,
Ružicu meće u njedra,
A smilje sviija u skute.
Ono je moja djevojka,
Smilje će meni darovat'
A ružu metnut u njedra,
Mirisat mene i njojzi.«

Nu, ker sem baš pri narodnih pesmih, naj še povem, da Bošnjaki tudi pojó, dasi ne toliko, kolikor njihovi prekossavski bratje v ravni Slavoniji. Tudi

imajo njih pesmi nekak otožen značaj, posebno napevi. V obče se mi zdé Bošnjaki resen narod, kateri pa močno čuti in globoko misli. Povedal sem že, kako spretni so v računanju. Žene so posebno izurjene v tako zvanem cvetličnem jeziku in včasih beró iz enega šopka cvetic celo pisemce. Dasi so skoro vedno v sobi, vendar znajo sto načinov, da odkrijejo komu svojo naklonjenost.

Pripovedoval bi vam še, kako smo stanovali in spali v prvem prnjavorskem »hotelu«, kateri je tako urejen, da ima nekako središče, iz katerega si naenkrat v vseh sobah, pripovedoval bi vam lahko o velikosti sob, o ljubeznivosti sopotnikov — vendar nečem, saj je bilo to po bosanski in v Bosni mora človek tudi kaj potrpeti. Pripovedoval bi vam tudi, kako sem potoval iz Prnjavora v Banjaluko in od ondod po gorati Bosni, vendar, zakaj bi vas še dalje mučil; saj sem v naslovu rekel samó: »Tri dni pri naših bosanskih bratih«. Če je pa kdo pričakoval še kaj več, morebiti mu ustrezem še ob priliki.

Rimske elegije.

III.

»Коль кратѣ въshotѣхъ събрати
čęda tvoę, ёкозе събираетъ лежае
ptencę своје подъ крилѣ, i ne
въshotęste.«

Assemanovo izbornô evangjelje.

Grudna je glava. Mrači se, in hlad se širi večerni,
Doli pod oknom težkó vrsta ropoče vozov.
Živo modrina nebá razliva se v dalji po holmih,
Groblje starinske temné, v meglo zavija se Rim —
Rim, ki sem sanjal o tebi z obraznosti prvim poletom,
Tu si sedaj pred menoj v živi prirodi prostrt!
Daleč domača je vas, okrožena z drevjem zelenim,
Reka otožna in dol, ceste beleči se pas — —
Gnal v tujino je duh, resnice željan in pokoja,
Tje, kjer mnogo srcé zanjo prelilo je kri!

Tiho zapustil sem kraj. Ko pel je petelin na vasi
 Jutro jesensko znaneč, vzel sem od doma slovó;
 Materin glas je zamrl, izginila Krajina lepa:
 Čuvaj nebeški te Bog! Ali te vidim še kdaj?
 Že je Venecija zad, odplavala morska je roža,
 Ki je ni zabiti več, če jo je zrlo okó,
 Lepa se dežel odprè, kjer bresti privija se trta,
 Zrak po vrlih dehti, oljika v dalji sinji. —
 Dalje vozovi hité, vrtovi ostajajo v dalji,
 Trte mrjó. Apenin pnè se ošabno v nebó . . .
 Vse za meno. Tokave zijó po sanjavi Kampanji,
 Kónj tam čreda vihra, tožno zavija pastir. —
 Glej! — Na obzorju sivi iz dimice¹⁾ kúpola silna,
 Tam je mesto sveta — tiho, nemirno srcé!
 Divje ravni beže, nevstrpneje kri se pretaka,
 K srcu, pa od srcá vrača se živi mi tok.
 Že se grobovi vrsté, ruševine in temni zidovi —
 Žvižg in ropot, nemir — stopil na sveta sem tla.

K svetemu Petru na grob obrnil zamišljen korak sem,
 Da bi me Rome čuvar v svoje zavetje sprejel.
 S ceste na cesto, najprej med stavbami in vodometi,
 Angeljski most je proč, zadej je angeljski grad —
 V dalji odpira se trg okrožen s čudeznim stebriščem,
 Slop se za slopom vrsti, sohe klesane noseč.
 V sredi kipí obelisk, krščanstva braneč zmagoslavje,
 Križa nam rešnega del, vero krščanstva in up —
 Tu je čudo zemljé — — širé se mogočni slopovi — —
 Vzor ustvari se mi, misel prekrasna, postoj!
 Ne! To bil je le vzor, ko za njim so težili duhovi,
 V duši nesmrtni spočet, lepa resnica je zdaj.
 Dviga se cerkev v nebo velika kot misel krščanstva,
 V njej pa spava ribar, večnega mesta čuvár — —

Tibo pokleknil na grob sem, za brate sem molil in za-se,
 Da bi združil nas Bog v misli edini duhá.
 Daj blagovestnika nam, Cirila nam pošlji, Metoda,
 Nju oživi duhá, delo naj nju završi!
 Svetlo svetilke goré, blagovestniku venčajo grobje,
 Iznad groba se zdí Petrov šepeče mi duh:
 »Česa tu prosiš? Ne veš, da Višnji uslišal je brata,
 Ki sta zavetnika vam, Slavije čuvata rod?
 Ni li poslal vam moža, blagovestnika širnemu svetu?
 On vam bodi vodnik, njega poslušajte glas!
 Starček o grobu tu bdí, prečista hraneč sporočila,
 Slavije ljubi on rod — drugi Ciril in Metod!
 Drugi Ciril in Metod — le vaša vam srca so trša,
 Nego ja rod je imel, ko je malike častil!
 Lažni privid vas slepi, ki vam ga izvablja tujinstvo,
 Z mržnjo okoli kričeč: Rim bo otujil vam rod!

¹⁾ Dimica: v poljanski dolini lahna meglica, ki zastira jasen razgled.

Laž je, Sloveni — « a čuj! pod oknom je godba hreščeča,
 Tolpe neskladnih glasov hrópejo žalostno vmes.
 Psalme smešeč pojó: „proč s papežem, bratje slobode!“
 Zdaj so odpeli — takó! hrupno odhajajo v noč,
 Medlo svetilka brli, potrebna je tudi pokoja,
 Jaz sem pokoja željan, trudno je moje srcé. —
 Ena le misel še vstaja in žalostno lega na prsa:
 Kdaj li razpenil se bo Slaviji lažni privid?

—č—

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Konec.)

Predno završim letos »porabne (praktične) misli o slovenščini«, popraviti treba nekaj, nekaj dostaviti in tudi ozreti se na dva — tri ustne in pisne ugovore in opazke. Polemizoval ne bodem, niti se spuščal v prepirke: za take ni letos prostora.

V štev. 11. t. l. na str. 343. so se vtihotapili neki pogreški. Radovoljni čitavec jih lahko popraviš.¹⁾ V číslu 50. na rečeni strani naj zadnji stavek popolnoma izostane, ali pa ga pristavi koncu čísla 51. Torej »Prestopiva Savíno ter pojdiva v dravsko dolino, morebiti je že čez Dravo *Prémraza*.« Zadnji besedi še dodajem, da ima naglasek povsodi, v vseh padežih na: »pre —«, potem, takem: »prémraza, prémraze«. Kakor v č. 50, prečrtaj celi zadnji stavek v 53. číslu, ker je popolnoma pogrešen. Zakaj »škaf ali kebelj — kakor je tamkaj — v katerem nosijo svinjam žret«, ne imenujejo v poslednjič omenjenem kraju »glavanica«, ampak *poméjšnica*, katera beseda je poslednjikrat izostala, in se zato vrnila hiba. Doslej navedenim besedam naj dodam besedo, ki bode morebiti mnogim ugajala:

¹⁾ Ta napaka se ni vrnila niti po krivdi pisateljevi, niti po urednikovi. Marveč po dovršeni popravi se je zdelo potrebno v tiskarskem oziru nekaj izpustiti in nekaj prideti, da ni bila stran predolga. Tako so nastali oni gorostasni nesmisli, ki bi delali čast humorističnemu listu.

Uredn.

54. „*Listar, -arja*“, v pomenu: pismonos ali pismonoša, kakor piše Dalmat. Ester. VIII. »Na tu fo bily Krajevi Piffarji poklicani . . . inu je bilu piffanu, kakòr je Mardohai sapovedal . . . vfaki desheli po nje pífmi . . . inu on je te Lysty poslal fkusi jesdezhe lyftarje, na mladih Mesgih . . . Inu ty jesdezhi Lyftarji na Mesgeh fo bèrsu inu hitru vun jesdili . . .« Beseda ta mislim ne bi bila prenapačna. Napravljena je popolnoma pravilno in pravo za pravo boljša od sestavljenke in skovanke.

Dobri in zahvalni opazki uredništva na 342. strani t. l. pripomnim, da pozna tudi Dalmatin:

55. „*Strinič-a*“, patruélis. »Et patruus et patruelis . . .« Vulg. Lev. 25, 49. Dalmatin: »Kadar . . . tvoj Brat . . . obusha . . . taku se more potehmal, kadar se je predal, spet refhiti inu ga more eden njegovih Bratou refhiti ali njegou Striz ali ftrizheu fyn t. j. Strinizh.« III. buk. Moj. 25. Japelj: ». . . Ali njegov ftriz ali ftrizov fyn«. Skarić (Hrvat): . . . »Tojeft oli njegov stric oli njegov stričevic« ibd. Megiser: »Vetter Vaters Bruders Sohn Patruelis Striniz, ftrizhiz, ftrizou fyn, vizhou fyn, Fratello, cugino.« Mimogredé še omenjam razven omenjenih: »svak, tast, tašča, snaha, svast (svest)« še dve rodovinski imeni, na kateri sem se naletel čitajoč Dalmatina. In ti sta:

56. „*Strina, e*“ t. j. strijčeva žena. »Ti némafh tvojga Ozheta brata . . . de bi njegovo sheno vsel. Sakaj ona je tvoja Strina«. III. Moj. buk. 18. Cfr. Etym. Wörthb. Mikl. p. 327.

57. „*Devêr, devêr-ja*“ bruder des mannes, diver affinis lex.¹⁾ Dalm. Register: Erodias, Ariftobulova hzhy, Sakon prelomi s' fvoim Diverjom.« Dobro bi bilo, da se zopet poprimejo naši povestičarji starih in v narodu navadnih rodovinskih imen, in ne rabijo hrvatskih.

Umestni opombi na strani 310. bode slednji pritrtil. Zakaj znano je, da pisarijo Hrvatje: »izišao, izišla«, ali tako — krivo, kakor Slovenci: »izišel«. V dobrih hrv.-srbskih knjigah in časopisih le čitamo: »izašao, izašla«, kar popolnoma odgovarja našemu: »izešel, izešla, izešew, izešla«. Pri tej priliki tudi omenjam razširjeno spako, po časnikih sem ter tam pisano: »obelodaniti«, »obelodanil je knjigo« namesto že pri nas navadnega: »izešla, izšla je knjiga v I. od N.«, ali »izdal je, v dežel je poslal knjigo«.

Pišoč na strani 85., da je po naših časnikih razširjena beseda: »prestolonaslednik« nemčizna, grda spaka, nevredna književanja, namesto: cesarjevič in kraljevič«, povedal sem dva vzgleda iz ruščine, katerima še dodam, kar sem nedavno čital v hrvaščini.²⁾ »Carevič nije deminutiv, kako ko misli, nego patronimik, biva sin carev, ili v širem smislu doglavnik carev. Poznata je nekadašnja poruka Krivošijska: ‚Nijesmo mi ustali na cara, nego na careviće.‘ Carić je deminutiv, biva mali car. Poredi Kralević i Kralić.«

Zelo mnogi so se zadevali ob to, kar je pisano na 56. strani t. l. Tako so neki ugovarjali, češ, »maša« znači Fett, in ne »missa Messe«, kar je prav le »meša«, drugi zopet, da jim s takimi in podobnimi besedami vsiljujem »mesto slovenščine« »Kranjsko špraho!«³⁾ Kdor ne pozna razvitka knjižnega jezika ter meša različnih narečij glasoslovje ceneč le svoje vaško narečje ali kako štajarsko — v mnogih štajarskih narečjih govore

maša — za pravo slovenščino, tistemu se zdi lahko kaj takega. Drugi mislijo drugače. O tem sem pisal že dovolj v tem in prvem letniku¹⁾, torej rajši pritegnem nasprotnikom »maše«, da po nekod ali ravno povsod (?) znači ljudstvu »maša« Fett. Toda ljudstvo — v mojem rojstvenem kraju že — prav dobro razločuje izgovor v obeh besedah. V »maša« (recte mašča) Fett je pravi dolgi *a*, v »maša« kratek *a*, kateri je nastal iz *ъ*, »asl. mša messe, missa glag.«²⁾ In v knjižnem jeziku pisati in v olikanem govoru »gučati« »maša« mesto »mašča«, je tako pogrešno, kakor: »maševati se, odpušati, prebivališe . . .« mesto: »maščevati se, odpuščati, prebivališče«. Na posled »meša« nobenemu drugemu slovanskemu jeziku ne meša edinosti v pisavi in govoru, kakor le nam Slovincem. Tako je bolgarski: »misa, srbski misa, maša; češki: mše; poljski: msza . . . ahd. mēssa aus lat. missa it. messa. mša ist wohl deutschen, misa unmittelbar lat. ursprungs.«³⁾ Tisti, ki ugovarjajo, da iz »missa« ne more nastati *maša*, ker se *i* ne preminja v *a*, pač pa v *e*, naj si ne podtičejo pod uho, kar tukaj piše Miklosich. Vedó naj, da je tudi njihova »meša unmittelbar deutschen ursprungs«, naša »maša« je pa iz stare ali cerkvene slovenščine »mša«. In da zanaprej nihče ne meša z »maščo« »maše«, čitaj tudi naslednje: »maza — asl. mazati schmieren, mazъ, maža salbe, nslov. mazati, kolomaz wagenschmiere habd. maz . . . 2) als. mastъ salbe, farbe, mastitъ mastiti umaštati, nslov. mast, mastiti, mašča.«⁴⁾ Preprosto ljudstvo prav dobro razločuje v izgovoru gledé na *a* obe besedi, naj jih torej tudi ne meša olikanec v izgovoru in pisavi.

Toliko dovolj za letos. Da se zopet vidimo v novem letu!

Dostavek uredništva. Gosp. I. Š. nam piše: Naj pripomnim k str. 342. štev. 11. »Dom in Svet«-a, da rabi tudi Belokranjecem — vsaj v Adlešičih in Preloki — izraz »svast«, a s tem razločkom, da pravi mož ženini sestri »svast«, a žena moževi sestri »z'lva«.

1) Etym. Wörthb. Miklosich str. 45.

2) Program u Dubrovniku.

3) Glej platnice »Dom in Svet«-a št. 4.

1) »Recimo katero.« I. letnik »D. in Sv.«

2) Etym. Wörthb. Miklosich str. 209.

3) Etym. Wörthb. str. 209.

4) Ibid. pag. 185.

Schopenhauer.

(Slika iz novejše modroslovne in kulturne zgodovine. Spisal dr. Fr. L.)

(Konec.)

Morebiti blagovoljni čitatelj sedaj radovedno popraša: Kaj je neki učil ta zanimivi mož? Dalo bi se res mnogo povedati o njegovih naukih, ker trebalo bi samo pogledati v njegova dela in napisal bi ti toliko, da bi bilo dovolj za nekaj letnikov našega lista. A nekaj vendar moramo povedati o njegovih naukih, da bode ta spis vsaj malo popoln.

Schopenhauer začinja svoje največje delo s tem-le stavkom: »Svet je moja predstava«, in trdi, da velja ta resnica o vsakem živem in spoznavajočem bitju. A ker razpada predstava v subjekt in objekt, ni predstava bistvo sveta, ampak bistvo sveta je volja. Volja — ta je prvotna v vseh rečeh, iz volje je vse. Telo n. pr. je samo volja, ki se je obistinila, »objektivirala«. Enako tudi svet: svet je iz volje. Ta volja je samo ena, a deluje različno. — Dovolj o teh naukih! Menim, da sedaj čitatelj ni modrejši, ko je to prečital. In nikakor ni resnično, kar piše in uči naš modrijan. Svet je res moja predstava, to je, svet si predstavljamo: a svet ni samo predstava, marveč še nekaj drugega je svet — in to čisto prezira Schopenhauer, ne meneč se, ali je prav, ali ne. Tako n. pr. si predstavljam sedaj stolp sv. Marka v Benetkah. In ta stolp ni samo v moji predstavi, ampak je tudi izven nje in brez nje. Kako neosnovano je dalje, kar govori o volji! Kako zamenjava pojme, kako silovito razlaga pojave! — Najzanimivejše, a tudi najžalostnejše je, kar uči o našem delovanju in življenju. Življenje je samo trpljenje. Vedno si človek česa želi, prav zato pa tudi trpi. Iz trpljenja se pogrezne v drugo trpljenje, tako gre brez konca in kraja. A kako naj si pomaga? Ako neče več trpeti, ne sme več želeči; ako neče več želeči, ne sme več živeti. Treba torej, da človek pokonča svojo željo, da bi živel. Kaj je to drugega, kakor zatiranje, uničevanje samega sebe! In

smrt — ta je rešitev, ki človeka iztrga iz trpljenja in ga presadi — kam? V srečno večnost? Ne, v nič, ničnost, ki je največja sreča. Zakaj biti je nesreča, a ne-bit, to je edina sreča.

Dve stvari bi rad posebej poudarjal o naukih Schopenhauerjevih: prvič, kako je učil ljubezen do bližnjega človeka, in drugič, kako je učil askezo ali zatajevanje (mrtvenje) samega sebe. — Ako spoznamo, kaj je trpljenje, od kod izvira, kaj smo sami in kaj so drugi, kadar se iznebimo misli na oni »principium individuationis«, ki nas tako rado veže, tedaj se začnemo zanimati tudi za trpljenje svojega bližnjega, kakor za svoje. »Človek hoče napraviti ravnotežje med obema, pritrga si veselje, prevzame težave, da olajša drugim trpljenje . . . Dobri človek živi v svetu prijateljskih bitij. Sreča vsakatega teh bitij je njegova sreča.«¹⁾ Torej s kratka: Schopenhauer uči tukaj ljubezen do bližnjega, ljubezen do človeštva, zlasti do trpečega. A ne samo tega. Kdor spozna bistvo stvari, ta je prišel do »pomirjevanja« vsake volje. Njemu se volja odvrne od življenja; groza ga je uživanja, ker ž njim goji svojo voljo. Človek pride do tega, da se radovoljno odpove vsemu in udá, da se popolnoma umiri in voljo svojo zatré.«²⁾ Tako in enako uči naš modroslovec, kako naj se mrtvimo, zatiramo in voljo svojo uničujemo, da se vedno bolj približamo ničnosti. A žal, da isti modroslovec bodisi z vzgledom, bodisi z besedo drugodi vse drugače uči kakor tukaj.

Ljubezen do bližnjega je lepa reč: a kdor jo samo oznanja, pa niti v javnosti ne izpolnjuje, temu ne more verjeti nihče. Kako je Schopenhauer ljubil človeka — brata, to smo deloma že slišali. Kdo je tako zaničeval človeka

¹⁾ Welt als Wille und Vorstellung, 1859, I. str. 440. 442.

²⁾ Ibid. str. 448.

in človeštvo, kakor Schopenhauer, ki mu mnogokrat še človeškega imena ni dal? »Dvonožci« so mu ljudje, a ne samo v šali, ampak v bridki resnobi, ker jih zaničuje. In zakaj jih zaničuje? Ker neizmerno ljubi in ceni sebe. Poslušajmo zopet Gwinnerja! »On je imel od zibelke do groba neomahljivo prepričanje, da ga ločijo zvezdne daljave od onih, s katerimi bi moral živeti, ktere bi moral ljubiti.« (Str. 115.) »Že ko je bil star trideset let, presedalo mu je do cela, da bi imel bitja (ljudi) za sebi enaka, katera niso enaka. Dokler je mačka mlada, igra se s papirnatimi oblicami, ker se ji zdé žive, njej enake; ko je pa starejša, pozna jih in jih pusti. Tako se mu je godilo z dvonožci. Da bi nas ljudje ljubili, morali bi jim biti mi enaki; to pa naj hudič vzame! Ljudje se družijo zato, ker so podli, malovredni, bedasti, slaboumni in malo prida. Vse dvonožce pozdravljaj: mir z vami, nič več!« (Stran 120. 121.) »Ko je dovršil 40. leto, zdelo se mu je . . ., da je višji, kakor si je mislil, a svet se mu je zdel prazen in zapuščen . . . ko je postal mož, sklenil je, samo za-se živeti in kolikor najmanj možno baviti se z onimi, katerim daje dvoje nòg pravico, da nas imajo za sebi enake . . . V svetu, v katerem je najmanj pet šestin malopridnežev (Schurke) ali pa norcev in ‚buteljnov‘, mora se vsakdo izmed zadnje šestine od drugih odločiti.« (Str. 125.) In zopet imenuje svet »podel« in opominja, da naj pomislimo, predno imamo kaj opraviti z ljudmi, da jih bomo morali zaničevati ali sovražiti. In skoro obžaluje, da si ni mogel dovolj misliti, kako so ljudje malenkostni in malo prida. — Dovolj, čitatelj, kaj ne? To je torej Schopenhauerjeva ljubezen do ljudij! Tega se je torej naučil naš modrijan s svojim modrovanjem, da treba ljudi zaničevati in celó sovražiti! Drugega dokaza nam ni treba iskati proti njemu. Raduj se, človeštvo, modrijana, ki pljuje na-te in ne vé, kako bi ti mogel najbolje izraziti svoje zaničevanje!

A morebiti je bil Schopenhauer res pravi ‚asket‘, ki se je mrtvil, zatajeval, morebiti meso svoje bičal, živel v čistosti in uboštvu, o katerih govori sam tako prepričevalno? Ne bi hotel moža po njegovi smrti tožiti in ga čitateljem kazati v pravi podobi, ako bi se ne bil sam imel za tako popolnega, ako bi ne bil trosil svojih pogubnih naukoy med ljudi. Zatajevanja ni poznal nikakoršnega; o zmernosti, zdržnosti je pisal, a izvrševal je ni. »Z Byronom je večkrat vzdihoval (?), da mu je tako težko dati slovo ženskam, a tako lahko možkim.« (Str. 147.) Da se ni zatajeval z uboštvom, tudi ne v jedi in pijači, omenjali smo že drugodi.

Ali je veroval Schopenhauer sam sebi? Ali je imel za resnično to, kar je učil?

Toliko bodi dovolj. Dalo bi se povedati še mnogo o njegovem samoljubju, in nespodobnem pisarjenju o neljubih mu osebah, pa ne morem več povedati. S kratka rečemo ob koncu tega spisa, da Schopenhauer ni koristil vedi, ni koristil človeštvu, pač pa škodoval. Kdor pravi, da je Schopenhauerjevec, ta pač težko vé, kaj govori. Zlasti je pa čudno, da so nekatere omikane gospe vnete za Schopenhauerja. Skoro gotovo le zato, ker ga niso čitale. Ko bi ga čitala, čitateljica, našla bi take stvari o svojem spolu v njegovih delih, da bi iz nevolje in srda, kakor tudi zaradi razžaljenja ženske časti, nesla nespodobnega filozofa v ogenj.

Sedaj se pa lahko razveseliš, čitatelj, svoje preproste krščanske vere, ker si videl, kakšen je njen hudi nasprotnik — Schopenhauer. Zanimivo je, kar priznava celó častilec njegov¹⁾ gledé na nekatere nauke: »Skoro nemogoče se zdi, kako bi mogel tako pameten mož, kot Schopenhauer, takim izrodskom znorele pameti dati znamenja modroslovja. A vemo, da so tudi v glavah človeških . . . ‚nerodne razpoke‘, v katerih neha vse pametno mišljenje in stopa na mesto logike — domišljavost.« Žalostno, pa resnično!

¹⁾ Stern, ibd. str. 26.

Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja.

(Modroslovna razprava. Piše dr. Ivan Svetina.)

(Konec.)

Ze spredaj ¹⁾ smo omenjali, da so pravila o sklepanju, kakor je uči logika, utemeljena v zakonih mišljenja. Sklepi s trdilnim zaključkom se naslanjajo na zakon istosti, sklepi z zanikalnim zaključkom pa na zakon protislovja. V pojasnilo le dva vzgleda.

»Zdravila so človeku koristna; nekateri strupi so zdravila: torej so nekateri strupi človeku koristni.« Ta sklep se naslanja na zakon istosti. Z nekaterimi strupi združujem pojem »zdravilo«. S pojmom »zdravilo« pa sem v prvem stavku združil znak »človeku koristen«. Po zakonu istosti stojé s pojmom tudi vsi njegovi znaki. Zato moram s tistimi strupi, s katerimi združujem pojem »zdravilo«, združevati tudi ta znak. Tako sklepam, da so nekateri strupi človeku koristni.

Na zakon protislovja pa se naslanja sledeči sklep: »Kar je večno, ni izpremenljivo; svet je izpremenljiv: torej svet ni večn.« Pojma »večen« in »izpremenljiv« sta si nasprotna, torej nezdržljiva; to izrekam v prednjem stavku. Ker pa v naslednjem stavku s pojmom »svet« združujem znak »izpremenljiv«, moram iz istega pojma izločiti nasprotni znak »večen«. Tako mi veleva zakon protislovja. Zato sklepam, da svet ni večn.

4. Četrty zakon mišljenja se zove zakon izključenega tretjega (principium exclusi tertii seu medii). Glasi se: »Izmed dveh protislovno na-

sprotnih mislij velja ena ali druga; tretja, posredovalna misel je nemogoča.« » A je B ali pa ni B ; tretje je nemogoče«: to je splošen obrazec tega zakona. Na prvi pogled se ta zakon morda komu ne zdi popolnoma resničen. Ako imam n. pr. pred seboj načrtan trikotnik, moram po četrtem zakonu mišljenja soditi: »Ta trikotnik je pravokoten, ali pa ni pravokoten; tretja, posredovalna misel ni mogoča.« Tu bi mi utegnil kdo ugovarjati, rekoč: Zakaj bi ne mogla biti resnična o ravno tem trikotniku tudi tretja sodba: »Ta trikotnik je enakokrak, ali enakostraničen itd.« Odgovor: Mogoče; a to niso posredovalne misli med protislovno nasprotnima. Ena izmed protislovno nasprotnih sodeb gotovo velja. Tudi enakokrak trikotnik je namreč ali pravokoten, ali pa ni pravokoten. Enakostraničen trikotnik pa ne more biti nikdar pravokoten; tu torej vsikdar velja druga izmed prvotno izrečenih protislovno nasprotnih sodeb.

Ako se kaka misel nanaša na en sam predmet, tedaj velja o tem predmetu ali ta, ali pa protislovno nasprotna misel. Kaj pa, ako se misel nanaša na več predmetov? Tedaj je sicer mogoče, da je misel veljavna gledé na nekatere predmete, gledé na druge pa ne. Vendar ima zakon izključenega tretjega tudi v tem slučaju svoj pomen. O vsakem posameznem predmetu tudi tukaj kaka misel velja ali pa ne velja. O vsej množici ali splošno pa ne velja, ako je le en predmet izvzet; velja pa, ako ni nobene izjeme. Mislimo si n. pr. čredo ovac. Lahko so ali vse ovce bele, ali pa so nekatere bele in druge niso; mogoče je pa tudi, da nobena ni bela. Po zakonu izključenega tretjega moram misliti o vsaki posamezni: »Ta ovca je bela, ali pa ni bela«; o vseh skupaj pa: »Ali so vse bele, ali pa niso vse bele«. Poslednje velja, ako je tudi le ena sama drugačne barve. Isto, kar

¹⁾ Zaradi prepričlega prostora se je moral ta spis zlasti v zadnji številki na več mestih skrajšati. Tako je nastala na str. 347. v četrtem odstavku pomota, katero naj si blagovoli čitatelj popraviti. Ta odstavek se mora glasiti: Ako torej v svojih dosedanjih mislih ne najdem razloga, da bi kako novo misel sprejel, potem mi je treba najprej razsoditi, je li sploh nova misel možna, t. j. ali ne nasprotuje mojim dosedanjim mislim, o katerih resničnosti sem že prepričan. Če je nova misel združljiva z mojim dosedanjim mišljenjem, potem zahteva doslednost, da jo sprejemem, ako mi njeno resničnost jamči lastna ali zanesljiva tuja izkušnja.

velja o različnih predmetih, velja tudi o istem predmetu, ako se mu kako svojstvo izpreminja gledé na čas in prostor. Lahko je kdo danes bolan, jutri pa ni bolan. Papir je lahko na eni strani bel, na drugi pa ni bel. Tu velja, da isti predmet v določenem času ali na določenem mestu in sploh v določenem obziru ali ima kako svojstvo, ali ga pa nima.

Četrty zakon mišljenja sicer ničesar ne določuje, kaj naj o kakem predmetu mislimo; tudi nas ne poučuje, kdaj naj kako misel sprejmemo ali kdaj naj jo zavržemo; vendar je pa za vsestransko in določno spoznanje resnice jako važen, ker nam ukazuje, da naj sploh nekaj mislimo, in da naj vsako misel, ki se nam poraja, ali sprejmemo kot resnično, ali pa zavržemo kot neresnično. Ta zakon obsoja lenobo v mišljenju, brezbriznost za resnico in neresnico ali indiferentizem ter polovičarsko in neodločno omahovanje med nasprotnimi nazorji. Ako primerjam prvi zakon mišljenja s četrtim, zdita se mi, kakor severni in južni magnetni pol. Vsak izmed nju deluje v nasprotni meri, vendar sta vsikdar združena in se v svojem delovanju nekako izpopolnjujeta. Kakor zakon zadostnega razloga prepoveduje lahkomišljenost ter predrzne sodbe brez zadostnih razlogov, tako nam je zakon izključenega tretjega nekako bodrilo, da v težkih in važnih slučajih, kadar ne moremo na prvi hip spoznati resnice, a se nam vendar zdi koristna ali potrebna, ne izgubimo poguma in se ne ustrašimo truda, marveč marljivo preiskujemo razloge, ki govoré za kako misel ali proti njej. Resnice se moramo potem okleniti, neresnico pa zavreči. Ne bilo bi prav, ako bi hoteli omahovati sedaj na desno, sedaj na levo. In vendar, koliko je omahljivcev v najvažnejših vprašanjih! Ozrimo se le na versko vprašanje! To je gotovo važno, brez dvombe najvažnejše vprašanje, katero si more staviti, in na katero si mora odločno odgovoriti človeški duh. Je-li Bog, ali ga ni? Imam li dušo, ali je nimam? Je-li večno življenje, ali ga ni? Ali je krščanska vera od Boga razodeta, ali ni? In katoliška cerkev, je-li

božja ustanova, ali ni? Vsa ta vprašanja so neizmerno važna za vsakega človeka; zakaj vse svoje življenje moram drugače uravnati, ako si na ta vprašanja odgovarjam z »da!« — nego v slučaju, ko bi je s prepričanjem mogel zanikati. A kako je dandanes razširjen verski indiferentizem! Premnogi, ki nečejo veljati ravno za nasprotnike vere, izogibljejo se vsem verskim vprašanjem. Odtegujejo se resnemu preišljevanju, preiskovanju razlogov, ki bi jim zjasnili nazore in utrdili prepričanje. Tako ravna ne izpolnjujejo četrtega zakona mišljenja. Ne more sicer vsak človek preiskovati vsega. Ni sramotno, in ne more se mi očitati brezbriznost, ako nimam jasnih nazorov in določne sodbe o raznih vprašanjih, ki zanimajo strokovnjake v tej ali oni vedi, ali so važna morda za to ali ono obrt, ki pa zame nimajo nikakega pomena. A sramotno je za človeka, kateremu je Bog podaril um in zdravo pamet, ako neče porabiti svojih duševnih močij, da bi došel do jasnega spoznanja in trdnega prepričanja v takih vprašanjih, ki odločujejo njegovo časno in večno srečo. Čudna in jako žalostna nedoslednost je pa dalje tudi ta, da so tisti, ki v svojem mišljenju in govorjenju gledé na verska vprašanja omahujejo in so neodločni, v dejanju večji del odločni nasprotniki vere. Nečejo preiskovati in preišljevati, je-li resnično ter utemeljeno to, kar vera uči in zapoveduje, a delajo in živé tako, kakor bi bili prepričani, da ni resnično.

A oglejmo si četrti zakon mišljenja še od neke druge strani. Rekli smo, da izmed dveh protislovno nasprotnih mislij ena ali druga velja in je gotovo resnična. Tega pa ne moremo trditi o dveh protivno nasprotnih mislih. O teh smo že pri tretjem zakonu omenjali, da sta lahko obe napačni, in resnica je večkrat v sredi. Protivno nasprotna pojma sta n. pr. »bela barva« in »črna barva«. Kar ni belo, to ni da bi moralo biti črno; lahko je tudi sivo, ali pa rudeče, zeleno itd. Ravno tako sta si protivno nasprotni sodbi: »Vsi učenci so pridni« in: »Noben učenec ni priden«. Tu je resnica največkrat v

sredi. Posredovalna razsodba se glasi: »Nekateri učenci so pridni«. Na to razliko med protislovnim in protivnim nasprotjem je treba paziti, ako hočemo resnico vselej prav spoznati. Kakor je potrebno, da takrat, kadar se nam je odločiti za eno izmed dveh protislovnih nasprotnih si mislij, izpolnjujoč četrti zakon mišljenja, ne omahujemo na dve strani, in ne izkušamo posredovati tam, kjer je vsaka posredovalna misel nemogoča; ravno tako potrebna pa nam je z druge strani pozornost, da ne zlorabimo četrtega zakona mišljenja. Kadar nam je soditi o protivno nasprotnih trditvah, takrat bi ne bilo umestno soditi po četrtem zakonu mišljenja, češ, ena izmed nasprotnih trditvev je gotovo prava, druga je napačna. Tu moremo brez daljšega preiskovanja k večjemu soditi po tretjem zakonu, da je izmed dveh nasprotnih trditvev gotovo ena napačna. Natančnejše preiskovanje pa nas bode morda prepričalo, da je napačna tudi druga, in da je v sredi resnica — in medio virtus. Tako je n. pr. nasprotje med raznimi političnimi strankami večji del protivno in ne protislovnost, ker druga stranka ne zanikuje samo tega, kar prva trdi, marveč ima zopet svoje pozitivne trditve. Le v posameznih točkah utegne biti nasprotje protislovnost. Zato pa zakoni mišljenja nikakor ne zahtevajo, da bi misleč človek moral brezizjemno odobravati vse trditve ene stranke, kar pa trdi nasprotna stranka, vse zametavati, ker je prav lahko mogoče in je mnogokrat tako, da trdite obe stranki nekaj resničnega, pa tudi marsikako zmoto.

S posebno previdnostjo je treba rabiti četrti zakon mišljenja tedaj, kadar hočemo kakemu pojmu pridevati ali odrekati znak, ki mu more biti lasten v večji ali manjši meri. Lahko je n. pr. ljudi deliti v kristijane in nekristijane. Kdor je krščen, je kristijan; kdor pa ni krščen, ta ni kristijan. Težje pa bi bilo razdeliti ljudi v pobožne in nepobožne, ker ima pobožnost mnogo sto-

pinj. Lahko je kdo bolj ali manj pobožen, in ne more se reči, kje je meja med pobožnimi in nepobožnimi. Večkrat s poslednjim izrazom zaznamujemo brezbožneže. »Pobožen človek« in »brezbožnež« sta pa že protivno nasprotna pojma, o katerih ne velja več zakon izključenega tretjega, ker je mnogo vmesnih stopinj med eno in drugo skrajnostjo. Kdor se v takih in podobnih slučajih brezobzirno ravna le po četrtem zakonu mišljenja ter vse, kar ni na skrajni desnici, deva na skrajno levico, ta je v veliki nevarnosti, da ne bi prav mnogokrat sodil enostransko in jako krivično. Kar smo namreč tukaj v pojasnilo povedali o pobožnosti, to velja skoro o vseh človeških lastnostih in vzlasti o нравnih vrlinah. Zato ne smemo prehitro zavreči in popolnoma obsoditi človeka, ako nam tudi ne ugaja v vsakem obziru.

* * *

Naj sklenem svoj skromni poskus modroslovne razprave o navidezno jako suhoparni tvarini. Blagi čitatelj, ki je imel potrpežljivosti dovolj, da jo je prečital do konca, našel je v njej gotovo tudi marsikako koristno in za življenje porabno misel. Že to nas blagodejno osrečuje, da smo — primerjajoč človeško mišljenje s čutnim predstavljanjem, kakoršno ima tudi žival, — jasno spoznali vzvišenost človeškega duha nad vsem živalstvom. V zakonih mišljenja pa smo našli najprvotnejša vodila, po katerih se nam je ravnati, da se vspnemo do vedno temeljitejšega in vedno obširnejšega spoznanja resnice. Videli smo pa tudi, kako lahko in rado se zgodi, da človek, prezirajoč ta vodila, izgreši resnico ter v zmote zabrede. Le Eden je, ki se nikdar ne more motiti, ker je njegovo bistvo resnica; in ta je Bog. On, ki je ustvaril človeškega duha, dal mu je tudi zakone mišljenja. Izpolnjujoč je vestno in zvesto se klanjajmo Njemu, ki je visoko nad nami. Nikdar pa se ne klanjaj naš duh čutnemu svetu, kateri je globoko pod njim.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Piše dr. F. L.)

Knjige „družbe sv. Mohora“ za leto 1890.

(Konec.)

»**Življenje preblažene Device in Matere Marije** in njenega prečistega ženina svetega Jožefa«. Popisal Janez Volčič, † duhoven ljubljanske škofije. 4°. Str. 144. — Bogoljubno srce pokojnega pisatelja je bilo jako udano tudi blaženi Devici in zato se raduje onih služabnikov božjih, ki so bili tudi vneti častilci Matere Božje. »Častilce Matere Božje in sv. Jožefa« nam stavi pred oči ta zvezek in sicer 30. Vseh skupaj pa bode 63, »ker nekateri cerkveni učeniki menijo, da je preblažena Devica Marija 63 let na zemlji živela«. Ta snopič ima iste prednosti, kakor dosedanji, pa tudi iste nedostatnosti. Kako čita naše ljudstvo rado o Materi Božji in njenih častilcih, to je dovolj znano. Zato bode ta snopič posebno ugajal, ker nam kaže one lepe in milosti polne duše, katere je tako blagodejno prevevala ljubezen do Božje Matere. Za one, ki morejo to umeti, smem reči, da je v vseh teh opisih nekaka čudovita poezija, tako nežna in mila, da omehča in pridobi i tvoje srce. Prav pokojni Volčič je imel tak okus, ki je znal najti najlepše stvari v življenju svetnikov in iz njih plesti venec Mariji v slavo. A poleg tega ima tudi nekatere napake, bodisi v vsebini, bodisi v pisavi. Ako se tudi ne izpodtikamo nad tem, da se pisatelj ne naslanja vselej na najboljše vire, da rabi knjige manj zanesljive in točne (večinoma nemške), našli smo nekatere iz površnosti izvirajoče napake. N. pr. na str. 13. (1. kol.) ni povsem resnično, kar se pripoveduje o sv. Frančišku Sal.; (prim.: *Esprit de S. François de S. P. VII. ch. 9.*). Enako tudi ne, kar se pripoveduje na str. 14. o njegovi izkušnji. Tako je ravnal sv. Tomaž Akvinski, a sv. Frančišek nekoliko drugače. (Prim.: *Op. di S. Francesco di Sales; Ven. 1748; I. p. 6.*). V knjigah bodimo natančni; že tako podtikajo radi življenjepisom svetnikov, da niso resnični. Gledé na jezik, na pisavo lastnih imen itd. bi se tudi dalo kaj opomniti, a preostri ne smemo biti proti pisatelju, ki je pisal iz ljubezni do Boga, kakor tudi do svete Device, ter hotel tudi čitatelje vneti za enako krepost.

»**Ant. Mart. Slomškega Pastirski listi**«.

Zbral in uredil Mihael Lendovšek, župnik v Makolah. 8°. Str. 254. — O tej knjigi sem dosedaj čul le en glas, namreč ta, da je družba vrlo delo začela, ko je podala letos Mohorjanom slavnega, nepozabnega slovenskega škofa pa-

stirske liste. Slomšek bode zopet govoril tisočim in tisočim, množice pa ga bodo verno poslušale, kakor so ga v nekdajšnjih dneh. Kdor čita kak govor Slomškov, čuti takoj nenavadno moč njegove besede. Ni lahko popisati, kaj je tako mično, lepo in umevno v govorih, vendar reči smemo, da je tako močan njegov evangeljski duh in lepa, mična je njegova lepa slovenska beseda. Da, to je domača beseda, porečeš, prečitavši le nekaj stavkov. Dasitudi ni mogel ob svojem času pisati tako čiste slovensčine, kakoršno pišejo dobri pisatelji dandanes, a mišljenje njegovo je slovensko, duh njegovih govorov je duh našega naroda, in to je bistveno. Zato bodo njegovi govori in listi živeli in se glasili, dokler bode ostal naš verni slovenski narod. Kajpada govori Slomšek kot mož, kot škof, govori tako, da se izraža v govorih vsa njegova osebnost. *Le style c'est l'homme* — velja tudi o njem.

Knjiga ima dva dela. Prvi del: Postni listi. Drugi del: Različni listi, in sicer: A. cerkveni, B. nabožni, C. narodno-gospodarski in politični. Pred vsemi je pa »list ob nastopu škofovske službe«.

Gospod urednik, župnik Mih. Lendovšek, ki je izdal že 4 knjige »Slomškovih zbranih spisov«, napisal je živahen »Predgovor«, v katerem je spise in govore pokojnega vladike boljše priporočil, nego bi jih mi tukaj mogli. Torej lahko le zahvalo izrečemo nabiratelju in odboru družbinemu za to lepo knjigo. In radi sklepamo to poročilo z lepimi besedami g. urednika samega: »Gotovo bode družba sv. Mohorja, ta najzlahtnejša sadika najrodoljubnejšega kneza in vladike, v dôbi svojega splošnega razvoja in pripoznanja izkazala na najboljši način hvaležnost in spoštovanje do duševnega svojega ustanovnika, če z izdajo njegovih dragocenih spisov doseže to, da postane sčasoma ves Slomšek, vsa njegova slovstvena zapuščina — lastnina celega naroda slovenskega. — Ko bomo obhajali meseca novembra leta 1900 Slomškovega rojstva prvo stoletnico, bo menda to veljavno delo dogotovljeno, in naš preljubljeni Anton Martin Slomšek znova rojen — v srcih vedno mu hvaležnega naroda slovenskega. Takrat bode tudi najprimernejši čas, da družba izda nov, za prosto ljudstvo spisani životopis Antona Martina Slomškega.«

»**Drobtinice XXIV. letnik**«. Uredil dr. Fr. Lampe. Založila Katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani 1890. Str. 200. Cena broš. izt. 70 kr., trdo vez. 80 kr. Po pošti 10 kr. več. Dobiva se

pri predsedniku »Katoliške družbe« in po knjigarnah. Posvečene so Drobtinice »visokorodnemu gospodu Andreju baronu Winklerju, c. kr. deželnemu predsedniku kranjskemu itd. v spomin desetletnice njegovega predsedništva«. — Vsebina je ta-le: A. Nabožni del: Duh sv. Frančiška Saleskega. (Str. 3.—80.) B. Življenjepisi: Dr. Jakob Maksimilijan Stepišnik, knezoškof lavantinski. (Str. 83.—99.) Spisal Jernej Voh, župnik. Andrej baron Winkler, c. kr. deželni predsednik kranjski. (Str. 101.—113.) Spisal Ivan Lavrenčič. Karol Tedeschi, župnik. (Str. 115.—146.) Spisal Matija Mrak, kapelan. Jožef Škof, pobožen kmet. (Str. 147.—162.) Spisal Matej Ražun. C. Raznoterosti: Tri ure v Vatikanu. (Potopisni spomini rimskega romarja. Str. 165. do 170.) Rožnovenska Mati Božja v Pompejih. (Str. 170.—173.) Poučne dogodbe. (Str. 174.—184.). Pesmi (str. 184.—192.), med katerimi se odlikujeta: »Cerkvene himne kraljici presv. rožnega venca«, poslovenil J. Bilc, in pa R. Silvestra spev: »Križec«, ki popisuje mično dogodbo v pesniški obliki.

Knjiga ima sliko Marijanišča na kartonu in štiri druge slike, kakor škofa Stepišnika, barona Winklerja in župnika Tedeschija.

Ker je urednik tega lista uredil in izdal ta letnik, ne moremo objaviti nikake ocene, ampak le prosimo ob tej priliki blagovoljne podpore. Življenjepisi, poučni spisi, dogodbe, vzgledi, pesmi — vse nam bode ustrezalo, ako bode le vsebina res dobra.

»J. Giontinijeva knjižnica za otroke.«

Nismo še skoro imeli v rokah kaj tako primerne in lepega iz slovstva, namenjenega mladini, kakor je zbirka malih zveščic z navedenim imenom. V trdem zavitku ponuja izdajatelj ali bolje založnik 12 povestic, katerih vsaka je v malem, mehko vezanem 6 listov obsežnem zvezku. Prvi list ima naslov, a h krati je (z zadnjim) list za zavitek. Povestice so pa te-le: 1. Božje oko bdi. 2. Ne bodi radoveden. 3. Jurijče in Zorka. 4. Ne vodi nas v skušnjava! 5. Vihar na morji. 6. Lehkomiseln prijatelj. 7. Otroci v gozdu. 8. Ivan Hromec. 9. Ubožni Tonče. 10. Sosea. 11. Uboga družina. 12. Mati in sin. In kako so mične te pripovedke ter h krati poučne! Otrok naj bi jih čital in zopet čital. A kar je povesticam v velik prid, je to, da imajo čedne barvene slike: vsaka jih ima po šest. Zato menim, da ne morejo stariši kupiti boljšega darila za Miklavža, ali za božič, ali za god otrokom, kakor je ta knjižica za otroke. Jezik je lep, jako pravilen. Škoda, da ne poznamo pisatelja! Želimo le še to, da bi se ta zbirka kmalu pomnožila, jako pomnožila in da bi gospod pisatelj ali urednik hotel malo bolj poudarjati to, kar je posebej katoliško, n. pr. o Materi Božji, o svetnikih, angelju varihu. Ne dvomim potem, da bode tudi gmotni uspeh dovoljen.

»Božič pridnim otrokom.« Slovenski mladini poklonil Alojzij Vaka. Leto prvo. Maribor 1890. Izdal in založil pisatelj. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. Str. 48. Cena s poštnino vred 15 kr. Dobiva se pri pisatelju pri

sv. Ani v Slovenskih goricah, p. Št. Lenart na Štajarskem. — Dasi imamo takih zbirk že precej, vendar upam, da to ne bode poslednja po svoji vrednosti med njimi. Povem namreč naravnost, da sem v knjižici več dobil, nego sem pričakoval. Kako prijetno pripovedovanje, kako blažilen verski duh in naposled, kako čist in pravilen jezik! Vidi se, da je bila knjižica tudi v rokah spretnega jezikoslovca. Da, tako je prav! Ako namerava gospod pisatelj tako ravnati i nadalje, potem pozdravljamo z veseljem »Leto prvo«. Ker je gospod pisatelj zaradi svoje bolehnosti tudi v gmotnih sitnostih, želimo, da bi se knjižica dobro razprodala.

HRVATSKO SLOVSTVO.

Knjige sv. Jeronima za leto 1890.

(Dalje)

Oglejmo si sedaj čvetero društvenih knjig za leto 1890.

I. »**Danica**, koledar i letopis društva svetog jeronimskoga za g. 1891.« — 8°. Str. 192. Cena 25 kr. — »Danica« za l. 1891. ne zaostaja prav nič za poprejšnjimi. Poleg običnega koledarja in letopisa se vrsti zabavno-poučni del. Tu sta življenjepisa dveh odličnih društvenih dobrotnikov, kanonika A. Veberja in reškega župnika J. Fiamina, potem pa opisa mest Spleta in Travnika z lepimi slikami. Jako primeren in poučen za katoliške Hrvate je pa spis: »Katoličke misije« (str. 88.—117.), kateri bode zanimal marsikoga in mu pokazal plodno in neumorno delovanje katoliške cerkve. Posebno ugajal bode vinorejcem sestavek M. Dudana: »Neprijatelji i bolesti vinove loze« (str. 117.—139.), prav sedaj, ko je udarilo toliko sovražnikov na plemenito vinsko trto. V spisu: »Otče naš!« se pojasnjuje vsaka izmed sedmero prošenj z mično in vsposudbučno dogodbico. Potem sledé: »Kako se pravi oporuka«, »Što se u svietu zbil«, »Gospodarske sitnice«, »Smješice«, »Kakvo će biti vrieme g. 1891.« in »Sajmovi«. — Vsebina je torej jako raznovrstna in primerua, pa ni zato čudno, da se je »Danica« tako priljubila Hrvatom. Dasi jej ne morem ničesar oponašati, svetoval bi vendar, da se »Danici« posveti še več truda, da se poveča in olepša po vsebini, po obliki in zunanji obleki, morda bi potem povsem izpodrinila razne druge koledarje, kateri trosijo med narod neslane šale in slike.

II. »**Grof Borovački i Jelka Večevićeva**.« (Angjeo obitelji Borovačke) Napisao Josip Zorić. župnik prozorski. — 8°. Str. 308. Cena 50 kr. — Priznati moram, da me je srčno razveselila ta knjižica, saj sem že tolikrat želel in pisal, da dajmo narodu najpopreje zdrave, poštene zabave, da mu omili knjiga, a potem še le kaj drugega. Dopustite mi torej, da spregovorim malo obširneje o tej knjigi. Oglejmo si najpopreje njeno vsebino.

Koncem minolega stoletja je živel dosti siromašno v mali dolinici, v prijetni samoti na podnožju gozdnate zagrebske goré Branko Ve-

čevič z malo družinico. Ni bil Branko vedno tukaj, doselil se je bil nedavno semkaj iz Borovca, ko je bil odpuščen iz službe grofa Borovačkega; grofov oskrbnik ga je bil z veliko drznostjo obdolžil prevare in pa upora. Telesno slab, a duševno uničen zaradi teh dogodkov, preseli se Branko kmalu v drugo, bolj domovino, a zapusti siromašno vdovo, najstarejšo hčerko Jelko in troje malih otrok. Jelka se poslovi ne dolgo potem od svoje matere in odide k bogati, a skopi in neusmiljeni teti, gostilničarki blizu Krapine, da se česa nauči. Vendar teta in njene tovarišice, katere so natihoma varale svojo gospodinjo, ravnale so jako neusmiljeno z dobro deklico, katera je ostala nepokvarjena in nedolžna tudi v tej pokvarjeni hiši. Nenaden dogodek oslobodi Jelko neusmiljene tete. Ko je teta odpotovala na nekoliko dni po poslu na Štajarsko, sprejela in nasitila je Jelka nekakove siromašne tuje popotnike brez pomoči, brez denarja. Bil je to ugleden francoski trgovec Edmund Dumont s svojo ženo in dvema dečkoma na potu iz Varšave v Pariz, katerega so na potu čez Ogersko napali tolovaji, ranili ga in mu vzeli ves imetek. Dobrosrčni Jelki se smilijo revni popotniki, streže bolnemu ranjencu, kakor da mu je hčerka, in dá jim na pot malone vso svojo gotovino, katero je prihranila z ročnim delom. To je bilo lepo; a ni ji tega verjela teta, ko se je vrnila po odhodu tujcev, obdolžila jo je tatvine in jo spodila iz hiše. Kam hoče Jelka nego domov! In res se odpoti drugo jutro proti domu. Ko je počivala ne daleč od Krapinskih Toplic, rešila je malemu dekletcu, katero je palo v vodo, življenje. To je bila Minka, hčerka grofa Štefana Borovačkega, baš onega, kateri je odpustil Jelkinega očeta in se sedaj vračal s družino čez mnogo let zopet v domovino. Iz hvaležnosti in pa, da popravi saj nekolikó svojo krivico, katero je storil poštenemu Branku, pozove grof sedaj Jelko in vse njene na svoj grad Borovac.

Žalostno je bilo stanje kmetstva koncem preteklega stoletja. Kmetje so bili skoro sužniki svojih gospodov, kateri so jih mučili in tlačili, kolikor se jim je poljubilo. Posebno so se odlikovali pri tem razni oskrbniki, kateri so neusmiljeno gulili narod — seveda sebi v korist. Častna izjema so bili grofje Borovački, kateri so bili od nekdanj skrbni očetje svojim podložnikom, posebno pa tedanji grof Štefan in njegova pobožna soproga. Dobro je bilo narodu, dokler je bil grof v Borovcu, ali nastali so za kmete črni dnevi, ko je grof odšel zaradi svoje bolne soproge v Švico, a oskrbnikom postavil nekega Gjulo. Ni bilo zločina in krivice, katere ne bi napravil Gjula svojim podložnikom, a našega plemenitega Branka, kateri je zagovarjal zatirani narod, iznebil se je hitro, tako, kakor smo že povedali. Lahko si mislite, kako je bilo Gjuli, ko se je grof nenadno povrnil in ga ostro prijel zaradi storjenih krivic. Vendar si je znal premeteni lopov tudi tu pomagati in je še za časa pobegnil z novci v tuje.

Lepo je bilo Jelki in njeni materi z malimi otročiči pri Borovačkih. Onega Božiča je napravil grof lepo božičnico svojim kmetom, a na Štefanje

je prišlo v Borovac mnogo odličnih gostov, da poslavé godovno vrnivšega se gospodarja, med njimi tudi prihodnja nevesta, kakor se je mislilo, najstarejšemu grofovemu sinu Pavlu. Vendar Pavel pové baš onega dné Jelki, da bode ona, ali pa nobena njegova nevesta. Jelka ga odločno odbije, opomnivši ga njegovega odličnega rodú in svojega siromaštva. Ko so bili pri večerji, donese sluga list, v katerem poziva grofico njena teta v Kaltenberg v Porenju, da svoje zadnje dneve, kateri so jej že itak šteti, preživi v njeni bližini in da po smrti sprejme ves njen imetek. Grofica odpotuje precej po zimi, kar je bilo v onih burnih časih jako težko, spremljata jo soprog in Jelka. Teta kmalu umre, a grofa pozove najemnik njenega posestva na drugi strani Rene, da pride na francosko stran, da se dogovorita o prodaji. Vendar vse to je bila zvijača, katero je mlel Gjula, nekdanji grofov oskrbnik, da se zmaščuje nad grofom. Ko pride grof na drugo stran, ulovi ga Gjula obdolživši ga ogleduštva. Jedva je naznanil grof svojo nesrečo grofici, ker hitro ga odpeljejo proti Parizu. Nesrečna soproga gre takoj za njim z Jelko proti Parizu, da grofa, če ne reši, vsaj še enkrat vidi. Težko je opisati, koliko ji je pomagala na tem potu dobra Jelka, katera po čudnem naključju najde v Parizu svojega nekdanjega gosta E. Dumonta, kateri je bil za republike važna oseba v upravnem odboru. Od njega zvé, da je grof Borovački obsojen na smrt. Jelka ga preprosi, da grofu pomaga, kar se mu posreči s pomočjo prijatelja, zdravnika Emeta, in grof, grofica, Jelka in neki mladi Morier se vrnejo, preoblečeni, seveda, proti avstrijski meji. Že jim je sijala zlata sloboda, ko v neki gostilni blizu meje spozna grofa oni hudobni Gjula in uredi vse, da mu ne bi sedaj zopet ušel. Vendar Jelka je čula njegove naklepe in še za časa svojim naznanila. Pobegnejo po noči iz gostilne, vendar težko bi se bili umaknili svojim preganjevalcem, da jih ni skrila nekdanja Jelkina tovarišica, katera je bila tamkaj omožena z nekim gozduarjem. Z njegovo pomočjo dospejo begunci naposled vendar v Švico in od ondod domov v Borovac. Ondi se začno lepši, srečni dnevi: mladi Pavel se oženi z Jelko — rešilnim angeljem svoje rodbine in postane pravi oče svojim kmetom, a tudi vsem drugim sije mila sreča.

Kaj naj porečem o tej povesti? Glavna napaka ji je, da ni v njej skoro nobene verjetne osebe. Jelka sama, do neverjetnosti »idealizirana«, podobna je najbolj kakemu angelju v človeški podobi; tudi dvojim, da bi našel človek kje takega grofa, kakor je grof Borovački, posebno v onem žalostnem času, ko je bil velikanski prepad med plemenitašem in kmetom. A oni zlobni oskrbnik? Je li pač razlog za ono maščevanje, za ono peklensko mržnjo na grofa to, ker mu je počel ta naštevati njegove krivice in ker je hotel ž njim obračunati? Nikakor si ne morem tolmačiti vedenja one deklice v Chalonu in mnogo drugega. V obče se osebe v naši povesti tako prikazujejo, kakor da jih kdo kliče, ali pa kar stavi na stalno mesto (n. pr. Kata na francoski meji). V celi povesti se gibljemo

v idealnem, umišljenem svetu, kakoršnega bi v istini zaman iskal. Ali pa vse to res jako manjša vrednost knjige? Pomislimo le, komu je pisana in pa zakaj?! Ali se spominjate še onih srečnih časov, ko ste se zbrali v nedeljo popoldne okrog tople peči in ko je začel kateri izmed vas čitati glasno: »Žalost in veselje«, »Mater božjo dobrega sveta«, »Izdajalca«, ali kako drugo slično knjižico? Ali se še spominjate, kako vam je srce utripalo, kako se vam je v duši porodilo toliko lepih, plemenitih čustev in kako so vam lesketale v očesih svetle solze? In kolikokrat ste potem že kakovo knjigo, bolj pisano, čitali in vendar niso se vam vrnila ona čustva, ona slast. Ondaj je bilo vaše obzorje drugače, v vaši duši so še živele mnogobrojne pripovedke vaše babice, vi ste verjeli, da je bilo ono istinito in kdo bi vas osvedočil o protivnem? — Poudarjam zato, da je ta knjižica pisana

narodu, in njemu bode ugajala, da bi ne mogla bolje. Pisana je tako lepo, da so mi nehote lesketale solze v očesih, ko sem jo čital, a to je tudi nekaj. A kaj pa še le narod, koliko tolažilnih mislij, koliko blažilnih besed bode našel v njej. Saj mu vendar pripoveduje o njegovih pradedih, o njih nadlogah in bedah, to prebravši bode trpel svoje bede ložje, češ, saj so še več trpeli njegovi očetje, a Bog jim je vendar pomagal. In kako lepo zmaguje v povesti krepost in nedolžnost, kako se povračuje zloba in hudobija! Res je povest malo preveč »idealizirana«, vendar saj ima narod tudi svoje ideale, od kod bi bile sicer njegove pripovedke in prelepe pesmi? Prav nič ne dvomim, da se bode knjižica tako priljubila narodu, kakor nobena do sedaj, in hvaležen bode vsak, posebno manje naobražen čitatelj društvu, ker mu jo je preskrbelo. A to je dovolj.

Naše slike.

Med najslavnejše može sedanjega časa moramo šteti **kardinala Lavigerie-ja**, katerega kaže mala podoba na str. 360. Karol Marcijal Allemand Lavigerie se je rodil v Espritu (dep. Aire) na Francoskem dne 1. oktobra 1825. Svoje bogoslovne študije je dovršil v velikem semenišču St. Sulpice v Parizu, tam bil posvečen za mašnika in postal pozneje profesor cerkvene zgodovine na Sorbonni v Parizu. L. 1863. ga povzdignejo za škofa Nancyskega, l. 1867. pa za nadškofa Algirskega. Tu je začel delovati jako plodovito kot vrl višji pastir in velik civilizator med afričanskimi rodovi. Ustanovil je za Afriko dva redova, eden moški in drugi ženski. Ko so l. 1880. zopet ustanovili nadškofijo kartaško in primacijo afričansko, podelili so njemu to izredno čast ter l. 1882. (27. marca) tej pridružili še kardinalat. Še bolj je pa zaslovelo njegovo ime, ko je začel delovati v novejšem času na to, da bi se napravila križarska vojska proti groznemu suženjstvu. Prišel je tudi v glavna evropska mesta in navduševal poslušalce za tako vojsko. Ustanovili so se afričanski odbori, začeli so izhajati listi, ki delujejo v tem smislu, in sešla se je letos tudi protisuženjska konferenca v Bruselju. Reči se sme, da duša vsemu temu gibanju je kardinal Lavigerie.

Nadvojvoda Karol Ludovik, zaščitnik češke akademije znanosti in umetelnostij. Tega nam

Raznoterosti.

kaže druga naša slika. Nadvojvoda Karol Ludovik je brat našega presvetlega cesarja in se je rodil dné 30. julija 1833. Doslej je bil poleg drugega častni člen dunajske akademije; a ko se je ustanovila češka akademija, dal ji je za protektorja presvetli cesar svojega brata. V slavnostni seji dné 2. t. m. je bil sam navzoč v Pragi. Nadvojvoda je dal svoje sinove poučevati v češkem jeziku in tudi sam toliko umeva češko, da češko govori. Zanima se za češko napredovanje in zato so dobili bratje Čehi vnetega in blagega zaščitnika svoji akademiji.

Gojenci Marijaniški pred jaslicami. Ta izvorna slika nam kaže prizor iz božičnih iger, kakoršne so bile vsako leto v tukajšnjem Marijanišču. Prirejale so se s pomočjo nekaterih dobrotnic tudi žive slike, katere so gledalcem jako ugajale. Tako živo sliko je posnel fotograf in po fotografiji je tu prirejena v tisku. Okoli jaslic so se mično razstavili dečki večji in manjši. Večina jih moli, drugi se klanjajo z raznimi znamenji. Na desni strani vidiš glasbarja z liro in zgodovino pisca z listino; na isti strani so tudi trije modri iz jutrove dežele. Na levi pa daruje deček jagnje, tretji za njim je pastir, dalje tesar s pilo, na robu slike slikar; v sredi pod palmo pesnik z lovorjevim vencem v roki, in tam prav blizu jaslic moli angelj. Tako se vse klanja božjemu detetu in dete vse blagoslavlja. Vsa slika je razstavljena — kakor se lahko vidi — na gledališkem odru.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe**. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.